

Kiellolla eroon köyhyydestä –
kaupunkilaisten keskustelu kerjäämisen kriminalisoimisesta

Heini Maria Kaasinen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Yhteiskuntapolitiikka

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2013

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution – Departmento Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä/Författare – Author Heini Maria Kaasinen			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Kiellolla eroon köyhyydestä – kaupunkilaisten keskustelu kerjäämisen kriminalisoimisesta			
Oppiaine / Läroämne – Subject Yhteiskuntapolitiikka			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu	Aika/Datum – Month and year 11/2013	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 69	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>Viime vuosina Suomeen on saapunut yhä enenevässä määrin kerjäläisiä Romaniasta ja Bulgariasta. Kerjäämiseen on yritetty löytää erilaisia keinoja puuttua. Kerjäämisen kieltä lailla on esitetty useampaan kertaan. Kerjäämisestä on käyty runsaasti keskustelua myös lehtien yleisöosastolla. Työssä analysoidaan Helsingin sanomien yleisöosaston kerjäläisiin liittyviä mielipidekirjoituksia. Vastausta pyritään löytämään kysymyksiin: Miten kerjäämiseen suhtaudutaan ja miten omaa mielipidettä kerjäämiskieltoon perustellaan? Miten kerjäämiseen ja kerjäläisiin suhtaudutaan? Miksi aiheesta keskustellaan niin kiivaasti? Kiinnostavaa oli myös se, kuinka kaupunki näyttäytyy keskustelussa kerjäläisistä.</p> <p>Työssä on taustatiedoksi esitelty romanien historiaa ja nykyistä tilannetta niin Euroopassa kuin Suomessakin. Myös syrjäytymisen teoriaa on käsitelty, koska romanikerjäläisten sosiaalista asemaa leimaa vahvasti syrjäytyminen.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä käytetään laadullista sisällönanalyysiä. Tutkimusote on aineistolähtöinen, mikä tarkoittaa, että aineistosta nostetaan esiin käsitteitä ja niitä yhdistelemällä muodostetaan laajempia teoreettisia kokonaisuuksia. Vaikka teema nostetaan aineistosta, vaikuttaa niiden rakentumiseen myös tutkijan lukeneisuus ja ennakkoluulot, jotka tutkijan tulee tiedostaa. Mielipidekirjoituksista on löydettävissä neljä eri teemaa. Teemat ovat rasismi, keskustelu oikeuksista, kaupunkikuva ja vastuukeskustelu.</p> <p>Kerjäläisistä ja kerjäämisen kiellosta keskustellessa keskustellaan hyvin monenlaisista asioista. Mielipidekirjoitusten analyysi osoitti, että hyvin monet näkevät kerjäämiskiellon ihmisoikeuskysymyksenä, ja että köyhyyden syihin tulisi puuttua ennen kerjäämisen kieltämistä. Myös kaupunkikuvan tarkastelua esiintyy kerjäämiskielloa pohdittaessa. Romanien omaa ääntä ei keskustelussa kuuluu juuri lainkaan. Romanitoimijuus näyttää puuttuvan keskustelun aiheista kokonaan.</p> <p>Mielipidekeskustelua voidaan tarkastella Georg Simmelin suurkaupunkilaisten mentaliteettien valossa. Näyttää, että keskustelijat eivät ole Simmelin teorian valossa erityisen suurkaupunkilaisia. Kerjäläisiin ei suhtauduta välinpitämättömästi eikä aiheeseen pääsääntöisesti suhtauduta järkipäisesti, vaan enemmänkin tunteella.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Romanit Kerjääminen Kriminalisointi Köyhyys Syrjäytyminen			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

Sisällys	1
1 Johdanto	2
1.1 Työn rakenne.....	4
1.2 Aikaisempi tutkimus	4
2 Romanit Euroopassa.....	6
2.1 Ennakkoluulojen historiaa.....	6
2.2 Romanien historia Suomessa	10
2.3 Romanit nykypäivän EU:ssa	12
2.4 Romanikerjäläiset Helsingissä	15
3 Kerjäämisen kieltäminen lailla.....	20
4 Syrjäytyminen	24
5 Tutkimusmenetelmä.....	27
5.1 Sosiaalinen konstruktionismi	28
5.2 Aineisto	29
6 Analyysi	33
6.1 Laki kohtelee kaikki tasapuolisesta – vai kohtelee? Teemana rasismi	34
6.2 Kenellä on oikeus kerjätä? – Keskustelu oikeuksista	38
6.3 Kerjäläiset kaupungissa – Ei-toivotut kaupunkitilassa	43
6.4 Kuka ottaa kopin kerjäläisistä? – Vastuun tema	50
7 Pohdintaa.....	56
Lähteet.....	62

1 Johdanto

Viime vuosina Suomeen ja erityisesti Helsinkiin on saapunut enenevässä määrin Romanian kansalaisia, jotka yrittävät ansaita elantonsa kerjäämällä. Kerjäläinen kyhjöttämässä kyltin ja pahvikipon kanssa kadunkulmassa on nykyään melkoisen tavallinen näky Helsingin keskustassa. Kerjäläisiä näkyy katukuvassa ympäri vuoden, mutta erityisesti keväisin aihe herättää keskustelua uusien kerjäläisten tullessa Suomeen. Kerjäläiset näyttävät jääneen pysyvästi katukuvaan. Kerjäläisuutisoinnissa on jo havaittavissa se, että kerjäläisistä on tullut pysyvä osa katukuvaa. Uutinen ei enää ole se, että kerjäläisiä on kaduilla. Esimerkiksi Iltasanomat uutisoi lokakuussa 2013 kerjäläisten luona olevista koirista: ”Vastenmielinen ilmiö! – Eläinsuojelijat huolissaan romanikerjäläisten koirista” (Iltasanomat 2.10.2013.)

Keinoja puuttua kerjäämiseen on etsitty. Esimerkkeinä mainittakoon yhtäältä asuntolan perustaminen kerjäläisille ja toisaalta kerjäämisen kieltäminen lailla. Asia on herättänyt huomattavan paljon keskustelua myös kansalaisten parissa.

Keskustelua on käyty niin kerjäämisestä kuin kerjäläisistäkin. Mielestäni useat tahot näyttävät haluavan voimaan *kerjäämiskiellon* sijaan *kerjäläiskiellon*. Vastustajat näyttävät usein olevan *kerjäläisiä* vastaan eivätkä halua ainoastaan kritisoida ilmiötä nimeltään kerjääminen tai kerjäläisyys. On aina epäilyttävää, jos koko ihmisryhmä yleistetään joidenkin yksilöiden toimien takia. Mielestäni keskustelussa romanikerjäläisistä on ollut havaittavissa selkeästi rasistisia piirteitä.

Kerjäämisen kieltämisestä käytiin keskustelua niin eduskunnassa kuin kansalaiskeskusteluissakin. Keskustelua on käyty viime aikoina myös järjestyslain muuttamisen puolesta. Kaupungeille ja kunnille haluttaisiin oikeus päättää enemmän asioistaan. Vuonna 2003 järjestyslaki korvasi kunnalliset järjestyssäännöt. Kerjäläiskysymyksen kohdalla haluttaisiin palata vanhaan, jolloin kaupungilla olisi itsellä mahdollisuus tarttua ongelmaan. Tämänlaisia näkemyksiä on esittänyt muiden muassa Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen.

Työssäni aion tarkastella kansalaiskeskustelua kerjäämiskiellosta. Aineistonani käytän Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksia. En lähde hakemaan vastausta aineistosta

siihen, pitäisikö kirjoittajien mukaan kerjääminen kieltää vai ei. Ensinnäkin se ei ole mielestäni kovin hedelmällistä, koska erilaisia gallupeista asiasta on esitetty useita. Esimerkiksi keväällä 2011 TNS Gallupin tekemän kyselyn mukaan 71 % helsinkiläisistä kieltäisi kerjäämisen julkisella paikalla (HS 18.2.2011). Toiseksi, monista kirjoituksista ei välttämättä ilmene kirjoittajan kanta asiaan, joten aineistoni tuskin vastaisi kysymykseen aukottomasti. Se, että kirjoittajalla ei ole kyllä- tai ei-vastausta, kuvaa, että käsillä on monisyinen sosiaalinen ilmiö, jota ei pysty ottamaan haltuun ainoastaan kerjäämisen kriminalisoimisella.

Aineistosta haluan saada selville, mistä teemoista keskustellaan, kun keskustellaan romanikerjäläisistä. Haen vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Millä perustein mielipidekirjoituksissa perustellaan kantaa kerjäämiskieltoon?
- Miten kerjäläisiin ja kerjäämiseen suhtaudutaan?
- Miten kaupunki näyttäytyy suhteessa romaneihin kirjoitusten perusteella?
- Miksi aiheesta käydään niin kiihkaasti keskustelua?

Mielipiteeni aiheesta on muuttunut vuosien aikana. Nyt jo tiedämme, että kerjäämistä ei ole ainakaan toistaiseksi kielletty lailla, mutta aiheesta keskustellaan edelleen. Tällä hetkellä näköpiirissä ei ole, että romanikerjäläisten määrä olisi Suomessa vähentymässä. Olen alusta asti ollut kerjäämiskieltoa vastaan, koska mielestäni kyseessä olisi pikemminkin *kerjäläiskielto*. Tutkimuksen teon aikana olen kuitenkin ymmärtänyt paremmin, kuinka monisyisestä ongelmasta on kyse, ja kuinka hankala siihen on Suomesta käsin tarttua.

Keskeisempiä elementtejä työssäni ovat romanit, syrjäytyminen ja kaupunki. Työssäni suurimpana teoriana on syrjäytyminen, joka ilmiönä liittyy vahvasti romaneihin ja erityisesti romanikerjäläisiin. Aion myös tarkastella romanikerjäläisiä erityisesti kaupunkitilassa, koska ilmiö on merkittävä Suomessa juuri kaupungeissa, ja koska myös syrjäytyminen on vahvasti sidoksissa kaupunkiin. Aineistona tutkimuksessani ovat Helsingin sanomien mielipidekirjoitukset, joissa lähes yksinomaan keskustellaan kerjäläisistä nimenomaan *kaupungissa*. Myös kerjäämisen kieltämistä esittävässä lakialoitteessa mainitaan kaupunkitila ja kuinka kerjäläiset vaikuttavat siihen, joten

kerjäläisistä keskustellaan kaupunkikontekstissa. Aion myös tarkastella keskustelun ajallista muutosta, koska aineistoni ulottuu yli kahden vuoden ajanjaksolle.

1.1 Työn rakenne

Aluksi esittelen lyhyesti aiempaa tutkimusta, jota aiheesta on tehty. Sen jälkeen käyn läpi romanien historiaa Euroopassa; kuinka he ovat tulleet Eurooppaan, ja miten eri aikakausilla heidän historiaa on värittänyt syrjintä ja sorto. Sen jälkeen tarkastelen romanien tilannetta nykyhetken EU:ssa. Viimeisenä kappaleessa 2 kerron kerjäämään tulleiden romanien nykytilanteesta Suomessa ja Helsingissä.

Romanien tilanteen läpikäymisen jälkeen on vuorossa kerjäämiskieltolakialoitteen esittely; miten ja millä perusteilla keskustelua on käyty eduskunnassa. Myös järjestyslaki esitellään tässä kohdassa.

Syrjäytyminen on työn keskeinen teoria, jonka esittelen kappaleessa 4. Syrjäytymisen teema toistuu romanien historian ja nykytilanteen tarkastelussa useasti, joten tutkimukseni kannalta sen lähempi tarkastelu on tärkeää.

Seuraavaksi vuorossa on tutkimusmenetelmän ja aineiston esittely kappaleessa 5. Analyysilukua 6 seuraa pohdintaluku tutkimuksen loppupäätelmiseen.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Kerjäläisilmiö on varsin uusi Suomessa, joten tutkimusta romanikerjäläisistä, tai kerjäläisistä muutenkaan, on tehty hyvin vähän. Inka Saarela teki pro gradu- työnsä romanikerjäläisistä, jossa hän tutkii romanikerjäläisten kokemaa ahdinkoa ja heidän selviytymiskeinojaan Suomessa. Romanien liikkuminen maasta toiseen tulee nähdä transnationaalisenä selviytymiskeinona. Saarela kuvaa, että kerjäämisessä on kyse ”eräänlaisesta vaihtoon perustuvasta säällitaloudesta” (Saarela 2009, tiivistelmä sivu).

Myös Merja Nevalan valtio-opin pro gradu-työ käsittelee romanien karkoituksia Italiasta. Hän selvitti työssään muun muassa sitä, kuinka romanien kansalaisoikeudet toteutuvat Euroopan unionissa Tutkimuksen mukaan romanit koetaan Italiassa kasvottomina muukalaisina, jopa vihollisina. Määrittämällä romanit turvallisuushaksi, olivat karkotukset hyvin perusteltavissa. (Nevala 2008).

Virpi Mäkinen ja Anne Birgitta Pessi (2009) ovat toimittaneet artikkeliteokset ”Kerjääminen eilen ja tänään”, jossa eri tieteenalan edustajat tarkastelevat kerjäämisen ilmiötä erityisesti Suomessa. He haluavat teoksellaan antaa käytännön työkaluja, kuinka kerjäläisiin pitäisi suhtautua kadulla, ja toisaalta kuinka viranomaisten tulisi hoitaa kerjäläisten asioita. Teoksessa valaistaan mm. paljon kerjäämisen historiaa.

Helsingin Sanomien toimittaja Kimmo Oksanen on kirjoittanut teoksen romanikerjäläisistä. Oksanen on perehtynyt hyvin romanikerjäläisten tilanteeseen tehdessään Helsingin sanomille useita kirjoituksia aiheesta. Teos Kerjäläisten valtakunta (2009) on varsin tyyliiltään julistuksellinen, eikä kirjoittaja yritäkään peitellä omaa vahvaa ideologista näkemystään. Oksanen kuvaa kirjassaan, kuinka hänen suhtautuminen on muuttunut romanikerjäläisiin. Aluksi hän epäili, että kaikki heistä on huijareita. Hän kuitenkin huomasi tehdessään toimittajan työtä, että kerjäläiset ovat tulleet Suomeen hyvin erilaisin motiivein: osa heistä on tullut työnhakuun, osaa kerjäämään ja osa heistä on elää kiertolaiselämää (Oksanen 2009, 42–43). Hän on havaintojensa perusteella vakuuttunut, että romanikerjäläiset ovat tulleet jäädäkseen. Hänen mukaansa romanien kohdalla ei voida kuitenkaan puhua maahanmuuttajista, koska suurimmalla osalla romanikerjäläisistä ei ole aikomustakaan jäädä Suomeen pysyvästi. He ovat ”maahantulijoita, alinta kastia, mikä näkyy heidän kohtelussaan”. (Oksanen 2009, 11.) Oksasen teoksesta paljastuu, kuinka romanit yhä edelleen kohtaavat syrjintää, rasismia ja maastakarkoitusta.

2 Romanit Euroopassa

Romanin määritelmä on varsin ongelmallinen. Romaneita on historiatutkimuksessa perinteisesti pyritty määrittelemään joko kielitieteen tai perinnöllisyystutkimuksen kautta. (Tanner 2000, 7-8.) Nykyään kuitenkin näyttää sieltä, että romaneiden määritelmä määrittely tarkkarajaiseksi ryhmäksi on mahdotonta. Laajasti romaneita tutkineen Arno Tannerin mukaan romani määritellään sellaiseksi, joksi aikalainen hänet mieltää. Seuraavien kohtien tulee kuitenkin täyttyä, kun puhutaan romanista:

- a) Henkilö elää valtaväestön kulttuurin ja yhteisön ulkopuolella sosiaalisesti, mutta fyysisesti lähellä
- b) Henkilön isovanhempi on ymmärtänyt alueen romanimurretta, mikäli sellaista on yhteisössä puhuttu
- c) Vähintään yhdellä henkilön isovanhemmalla on elävä yhteys paikalliseen romanikulttuuriin
- d) Henkilö tunnistetaan jonkin piirteen tai avioliiton kautta romaniksi
(Tanner 2000, 10.)

Romanin määritelmä perustuu siis subjektiiviseen tietoon ja on puutteellinen. Puhuttaessa romaniryhmästä on tiedostettava, että ryhmä ei ole selkeästi määriteltävissä. (Tanner 2000,10.)

2.1 Ennakkoluulojen historiaa

Tutkimusta romaneista on tehty melko vähän. Tutkimuksen tekoa vaikeuttaa muun muassa se, että jo pelkästään romanin määrittely on kovin hankalaa. Maailman romanit ovat hyvin hajanainen ryhmä. Romaneilla ei myöskään ole omaa kirjoitettua historiaa. Tutkimusta romaneista alettiin tehdä varsinaisesti vasta 1800-luvulla. (Ollikainen 1995, 12–13.)

Melko yksimielisiä tutkijat näyttävät olevan siitä, että romanit ovat alun perin vaeltaneet Eurooppaan Intiasta. Näkemys on vahva, vaikka lopullinen todistus asiasta vielä puuttuukin. Asian puolesta puhuvat kuitenkin kielitiede ja perinnöllisyystiede. Nykyromanien käyttämällä kielillä on vahva yhteys hindiin ja sanskriittiin. Toisaalta

myös romanien keskuudessa on eurooppalaisia enemmän B-veriryhmää, mikä viittaa Intiaan. (Tanner 2000, 15–17.)

Useiden näkemysten mukaan romanit olisivat lähteneet Intiasta ensimmäisen vuosituhannen vaihteessa. Nykyisin tutkijat ovat kuitenkin melko yksimielisiä, että romanit lähtivät Intiasta kolmessa muuttoaallossa. Ensimmäinen lähti jo ajanlaskun ensimmäisinä vuosisatoina, seuraava 700-luvulla ja kolmas ensimmäisen vuosituhannen vaihteessa. Jokaisen muuttoaalloon aikaan alueilla, joista romanit ovat lähteneet, on ollut levottomuuksia. Toisaalta on myös esitetty näkemyksiä, joiden mukaan romanit olisivat ensimmäiset maininnat löytyvät Kreikasta 1100-luvun tienoilta, kun kreikkalainen munkki kirjoitti seuduilla liikkuvista ryhmistä, jotka hänen mukaansa olivat selvännäkijöitä ja maagikkoja. Heitä kutsuttiin nimellä *atsinganosit* tai *atsinkanosit*, jonka sanotaan tarkoittaneen ”johon ei saa koskea” tai ”johon ei ole kajottu”. (Ollikainen 1995, 18–19.) Tannerin mukaan sanonta saattoi viitata intialaiseen kastijärjestelmään. Jo näinkin varhainen nimitys saattoi Tannerin mukaan synnyttää pohjan *toiseudelle*, jota romanit ovat kautta aikain kokeneet. Romanit olivat jo tuolloin *erilaisia*. (Tanner 2000, 20.) Suomeen romanit olivat vaeltaneet 1500-luvun loppuun mennessä (Ollikainen 1995, 66).

Romanien historiaa näyttää joitain vaiheita lukuun ottamatta värittävä lähes kaikilla vuosisadoilla ja vuosikymmenillä syrjintä ja sorto (Tanner 2000, 10–11; Ollikainen 1995, 25). Viime vuosituhannen ensimmäisinä vuosisatoina romanikiertolaiset saivat välillä kirkon ja hallitsijoiden piiristä suojelijoita. On viitteitä, että alun perin Unkarin, myöhemmin myös Saksan kuningas Sigismund olisi kirjoittanut vuonna 1417 suosituskirjeen, jolla hallitsija antoi siunauksensa romanien kiertolaiselämälle. Edelleenkin on epäselvää, kirjoittiko hallitsija todella suosituskirjeen, vai onko kyseessä myytti tai käyttivätkö romanit väärennöstä. (Tanner 2000, 26–28.) Romanit esiintyivät Eurooppaan tullessaan myös egyptiläisinä kristittyinä, jotka pakenivat islamilaisuutta. Tästä juontaa nimitys *gypsu*, joka sanana viittaa egyptiläisiin. (Tanner 2000, 7.)

Lukuun ottamatta siis joitain lyhyitä ajanjaksoja, ovat romanit kautta historiansa Euroopassa kokeneet syrjintää. Tannerin mukaan kaikkeen vieraaseen alettiin 1400-luvun puolivälistä alkaen suhtautua kielteisemmin. Nationalismi alkoi nostaa päätään, jolloin kiertolaisryhmät saivat halveksinnat päällensä. 1500- ja 1600-luvulla monet

maat säätivät lakeja, jotka tekivät romaneista täysin lainsuojattomia (Cederberg 1998, 5; tässä Tanner 2000, 29–30). Useissa maissa laadittiin 1500-luvulta lähtien lakeja, jotka sallivat romanien surmaamisen. Tällaiset lait olivat voimassa mm. Saksassa, Tanskassa ja Ruotsissa. Heitä otettiin myös orjiksi ja lähetettiin siirtomaihin. Esimerkiksi Hollannissa romaneita vainottiin niin tehokkaasti, että romaneita ei ollut maassa lähes lainkaan 1600- ja 1700-luvuilla. (Ollikainen 1995, 25.) Oleellista sortotoimien onnistumiseksi oli myös kirkon näkemys. Vaikka kirkon oletetaan joinain aikakausina suojelleen romaneita, on myös oletettavaa, että romanien syrjintä ja sortotoimet eivät olisi onnistuneet ilman kirkon hiljaista hyväksyntää. Kirkon näkökulmasta romanit olivat syntisiä pakanoita, jotka tulisi karkottaa tai sulauttaa. Kirkon kanta alkoi muuttua vasta viime vuosisadan aikana, jolloin eri kirkkojen piirissä otettiin kantaa romanien puolesta. (Ollikainen 1995, 31–33.) Romanit selvisivät Euroopassa osittain sen takia, että erilaisten hävitykseen ja sortoon tähtäävien lakien täytäntöönpano oli niiden ankaruuden ja poliisien vähyyden takia hankalaa. Lisäksi paikoitellen ruohonjuuritasolla ilmeni suvaitsevaisuutta romaneja kohtaan. (Tanner 2000, 30–31.)

1700-luvun valistuksen olisi luullut tuovan helpotusta romanien oloihin. Lainsäädäntö alkoikin vähitellen lieventyä romanien vainoamisen suhteen. (Ollikainen 1995, 26.) Toisaalta valistuksen aika lisäsi tutkimusta mm. romanien juurista. Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut niinkään ymmärtää romanien erityislaatuisuutta vaan selvittää, kuinka tämä halveksittava ihmisryhmä saataisiin muutettua hyödylliseksi kansalaisiksi. (Fraser 1992, 167; tässä Tanner 2000, 31.) Suhtautuminen romaneihin ei siis valistuksenkaan aikana paljon muuttunut. Suomessakin 1800-luvulla romaneja saatettiin määrätä työlaitokseen (Ollikainen 1995, 26).

Varsinaisen hävityksen kohteeksi romanit joutuivat toisen maailmansodan aikana. Arviot natsien tappamista romaneista vaihtelevat 200 000 ja 2 miljoonan välillä (Tanner 2000, 33). Juutalaisten kohtaloa kauhisteltiin, mutta vasta viime vuosina romanien joukkomurhaan on alettu kiinnittää huomiota. Romaniväestö pieneni huomattavasti eivätkä olot sodan jälkeenkään parantuneet. Romaneista tuli ”sosiaalinen ongelma”. Kun teollistuminen vahvistui ja automatisaatio lisääntyi, kävivät monet romanien perinteiset käsityöläisammatit turhiksi. Lisäksi monet olivat menettäneet kansalaisuutensa sodan aikana, eivätkä uudet isäntämaat halunneet ottaa heitä vastaan. Edelleen myös kiertolaisuutta haluttiin rajoittaa erilaisin säädöksin. Sosialistisissa

maissa (pois lukien Jugoslavia) esiintyi virallista sortoa, joka toteutettiin sopeuttamisohjelmien nimissä. Romanit ovat asuneet hökkelikylissä ja lapset ovat jääneet vailla koulutusta. (Ollikainen 1995, 29–30.)

On viitteitä siitä, että romaneiden kulttuuriset seikat ovat synnyttäneet asetelman, jossa romaneiden integroituminen valtakulttuuriin on hankaloitunut nimenomaan romanien itsensä takia. Romanikulttuureissa perhe tai pikemminkin suku on nähty tärkeimpänä yksikkönä. Perheellä ei viitata ydinperheeseen vaan *vitsaan* eli sukuun, jonka koko voi vaihdella 80–800 henkilön välillä. Se, että romanit sitoutuvat niin vahvasti juuri omaan sukuunsa, on nähty yhtenä syynä sille, että romanit pitävät itseään *meinä* verrattuna valtaväestöön eli *muihin*. (Tanner 2000, 71–73.)

Vahvaa ristiriitaa valtaväestön ja romanien välillä on myös synnyttänyt ja pitänyt yllä vuosisatoja jatkunut pyrkimys sulauttaa romanit valtaväestöön. Alun alkujaan kirkko Euroopassa osaltaan ”siunasi” romanien syrjinnän, millä oli merkittävä vaikutus siihen, kuinka romaneihin suhtauduttiin. Kirkon näkemys romaneista pakanoina johti siihen, että romanit tulisi sulauttaa vallitsevaan yhteiskuntaan. (Ollikainen 1995, 31.) Entisissä sosialistimaissa kitkaa romanien ja muiden asukkaiden välillä aiheutti juuri sulauttamistoimet. Pakkosulauttamisen nimissä romaneille on järjestetty erilaisia sosiaalisia etuja ja etuuksia, kuten asuntoja. Tämä on kuitenkin aiheuttanut kielteisiä tunteita valtaväestössä. (Gherorge, Nicolae; tässä Ollikainen 1995, 35.) Sulauttamis- eli assimilaatiopolitiikalla oli romaneihin ristiriitaisia vaikutuksia. Kommunismin aikaan politiikkaa toteutettiin Itä-Euroopan maissa kovin ottein, mutta romaneiden osalta tilanne oli tuolloin kuitenkin monella tapaa parempi kuin aiemmin tai kommunismin kaatumisen jälkeen. (Tervonen & Enache 2012, 266.)

Romanit ovat osaksi saaneet kritiikkiä myös oman toimimattomuutensa vuoksi. Romanien järjestäytyminen vahvistui 1960-luvulla, mutta edelleen romanit ovat olleet varsin voimattomia itse ajamaan asioitaan. Syynä tähän on osiltaan se, että romanit ovat järjestäytymisestään huolimatta varsin hajanainen ryhmä. Toisaalta he eivät ole myöskään saaneet ääntänsä kuuluviin muun yhteiskunnan suhtautumisen takia. (Ollikainen 1995, 61–65.) Romanit nähdään edelleen lähinnä sosiaalisena ongelmana, joka voidaan poistaa erilaisin tulonsiirroin, ilman että järjestelmää muutetaan. Muu

yhteiskunta näkee romanit lähinnä kohteena, objektina, eikä aktiivisena toimijana. (mt. 176.)

Tannerin mukaan romanit todellisuudessa ovat nykypäivänä myös aktiivisia toimijoita, mutta vallanpitäjät syyllistyvät raporteissaan esittämään romanit niin syrjinnän, väkivallan kuin ennakkoluulojenkin kohteena. Romanit pysyvät helposti passiivisina myös omien ennakkoluulojensa ja muiden toimijoiden (työnantajien ja viranomaisten) ennakkoluulojen takia. Yksi ydinongelma romanien toiseudelle lienee se, että ristiriidat romanien ja valtaväestön välillä ovat jatkuneet läpi vuosisatojen. Ristiriitojen takana on Tannerin mukaan ”*erilaisuus, toiseus, rituaali-, asumis- ja toimeentulotavoissa, sekä romanien erilainen arvomaailma, minkä takia romani on saattanut suhtautua valtaväestön erilaisiin tapoihin ajoittain oudoksuenkin*”. (Tanner 2000, 162–164.)

Toisaalta on myös tapahtunut luonnollista sulautumista niin, että romanikulttuuri on vaikuttanut vallitsevaan ”pääkulttuuriin” ja romanit ovat eläneet rintarinnan muun väestön kanssa. Espanjan Andalusiassa kulttuurissa katsotaan olevan paljon romanikulttuurin vaikutusta (Ollikainen 1995, 23).

2.2 Romanien historia Suomessa

Ensimmäiset maininnat romaneista Suomen maaperällä löytyvät vuodesta 1559 Ahvenanmaalta Kastelholman linnan arkistoista. Mannersuomen puolelta tietoja löytyy 1500-luvun lopulta, jolloin Turun vankiluettelon mukaan vangittuina oli mm. romaneita. Syyksi romanien vangitsemiselle oli mainittu suomalaisten talonpoikien valitukset. Tuolloin yli sadan henkilön romaniryhmä palautettiin takaisin Ruotsiin, josta se olivat Suomeen tulleet. (Grönfors 1981, 29.)

Ruotsi-Suomessa oli voimassa ns. hirttolaki vuodesta 1637, jonka mukaan kaikki romanit, jotka eivät totelleet karkottamiskäskyä, saatiin hirttää. Tietoa ei ole, hirtettiinkö romaneita, koska tuolloin viranomaisilta oli melko helppo pysyä pakosalla. 1600-luvun puolivälin paikkeilla romaneille annettiin asuttavaksi silloisen itärajan tuntumassa olevia maatiloja, jotka suomalaiset talonpojat olivat jättäneet. Romanit eivät pärjänneet

kyseisillä tiloilla, koska ympäristö oli karu. Myös suomalaiset olivat jättäneet tilansa samasta syystä. Romaneille annettiin uhkaus karkotuksesta, mikäli he jättivät tilansa. (Grönfors 1981, 31–32.)

1700-luvulta on vain vähän asiakirjamainintoja romaneista. Ilmeisesti romaneihin on suhtauduttu hieman aiempaa vuosisataa suopeammin. Uusia romanitulokkaita kohtaa laki oli kuitenkin edelleen ankara; mikäli sulauttaminen valtaväestöön ei onnistunut, oli tuomiona pakkotyö. 1800-luvulla Suomessa pohdittiin edelleen, miten romanit saataisiin asettumaan paikalleen. Romanit samaistettiin kulkureihin ja kerjäläisiin, ja kodittomat tuli sijoittaa lain mukaan suljettuihin työlaitoksiin. (Grönfors 1981, 33.)

Vuonna 1863 laitettiin toimeen ensimmäinen romanilaskenta. Seurakunnat raportoivat tuolloin 700 romania. Vuonna 1895 selvitys tehtiin tarkemmin, ja tuolloin laskennassa saatiin 1551 romania. Luku oli todennäköisesti suurempi, koska kaikkia romaneita ei laskentaan tavoitettu. (Grönfors 1981, 34.)

Romaneihin kohdistettiin paljon kirkon lähetystyötä, vaikka 1900-luvun alussa arviolta 95 % romaneista kuului valtionkirkkoon. Lähetystyön selittänee romaniperinteiden aiheuttama paheksunta. Esimerkiksi avioliiton solmiminen tehtiin kirkon ulkopuolella. (Grönfors 1981, 35.) Vuonna 1906 perustettiin Mustalaislähetys ry, joka toimii edelleen nimellä Romano Missio. Grönforsin mukaan järjestö on toiminut täysin valtaväestön ehdoilla ja suhtautunut romaneihin ”hyväntahtoisen halveksivasti” (Grönfors 1981, 37). Järjestön perustajan, Oskari Jalkion mukaan ainoa keino parantaa romanien taloudellista tilaa, oli sulauttaa romanit valtaväestöön (mt., 37).

Suomen myöhäinen, mutta nopea teollistuminen tuntui erityisesti romanien parissa. Suurin osa romaneista asui maaseudulla, ja teollistumisen myötä moni kouluttamaton romani ajautui suoranaiseen köyhyyteen. Muun yhteiskunnan ulkopuolelle joutuminen lisäsi ennakkoluuloja. (Ollikainen 1995, 74.)

Romanikulttuuri on säilynyt Suomessa Ollikaisen mukaan ”elinvoimaisena”, mistä osoituksena on esimerkiksi romaninaisten pukeutuminen (Ollikainen, 1995,74). Grönforsin vuonna 1981 tekemässä tutkimuksessa ei tehdä erottelua suomalaisten romanien ja ulkomailta tulleiden romanien välillä, koska tuolloin kaikki Suomessa

asuvat romanit olivat suomalaisia (Grönfors 1981, 156). Kuitenkin identiteetti muodostuu romaneilla polveutumisen kautta niin, että ylimpänä kerroksena on yhteinen lähtökoti Intiassa, seuraavaksi maailman kaikki romanit, sitten Suomen romanit. Suomen romanit koostuvat edelleen eri alueiden romaneista, perheistä ja suvuista. Tämän tulkinnan mukaan romani-identiteettiin kuuluu kansallisvaltiota laajempi konteksti. (Grönfors 1981, 157–159.) Grönforsin tutkimuksen mukaan romaneilla on yhteenkuuluvuuden tunne maailman kaikkien romanien kanssa, ja että he eroavat maailman muista kansoista. Suomalaiset romanit ajattelevat ensisijaisesti olevansa romaneita, vasta toiseksi ”Suomen romaneita”. (Grönfors 1981, 161.) Sen sijaan Ollikaisen (1995, 75) mukaan Suomen romanit ovat ensisijaisesti suomalaisia.

Suomessa romaneilla on vähemmistöoikeudet, jotka on kirjattu perustuslain 2 luvun 17 §:ään. Sen mukaan romaneilla (kuten saamelaisillakin) on ”*oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan*” (Perustuslaki 731/1999).

Romanit ovat olleet erityisen näkyvässä asemassa Suomen viihdekulttuurin parissa. Esimerkiksi tangokuninkaallisissa on useita romaneita. Anneli Sari ja Rainer Friman ovat olleet iskelmämusiikin kestopuosikkeja. Euroopan romaneita laajasti tutkineen István Pogányin mukaan musiikki on perinteisesti ollut taiteenlaji, jossa romanit ovat loistaneet. Musiikki taiteenlajina on ollut käytännöllinen valinta, joka on sopinut hyvin kiertelevään elämäntyyliin. (Pogány 2004, 83.)

2.3 Romanit nykypäivän EU:ssa

Edelleen suuri määrä romaneita on siirtolaisina Euroopan maissa. Tarkkoja lukuja ja tietoja heistä ei ole saatavilla, koska tilastointi etnisen taustan perusteella on kiellettyä. Arviot romaneiden kokonaismäärästä EU:ssa vaihtelevat kolmesta seitsemään miljoonaan (FRA 2009, 16). Ollikaisen romaneita on yleisemmin hyväksytyn arvion mukaan noin kahdeksan miljoonaa, näin ainakin 1990-luvulla (Ollikainen 1995, 38).

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (European Union Agency for Fundamental Rights, FRA) julkaisi marraskuussa 2009 raportin romaneiden liikkuvuudesta ja asettumisesta EU-maihin. Selvityksen lähtökohtana on ns. vapaan liikkuvuuden direktiivi, jonka

mukaan EU-kansalaiset saavat muuttaa vapaasti maasta toiseen opiskelun ja työn perässä. Raportti valaisee, kuinka romaneiden perusoikeudet toteutuvat, ja kuinka he asettuvat kohdemaihinsa. Oikeus vapaaseen liikkumiseen nähdään useimmiten EU:n keskeisimpänä elementtinä; EU-kansalaisella on mahdollisuus liikkua maasta toiseen työn ja opiskelun vuoksi. (FRA 2009, 5). Raportissa on tarkasteltu pääosin keskieurooppalaisten romaneiden liikkumista Suomeen, Ranskaan, Italiaan, Espanjaan ja Iso-Britanniaan (FRA 2009, 11). Eurostatin arvion mukaan vuonna 2008 EU:n kansalaisista n. kahdeksan miljoonaa käytti liikkumis- ja oleskeluoikeuttaan. Määrä vastaa 1,6 prosenttia EU:n kansalaisista. Tietoa romanien määrästä ei ole, koska tilastoja etnisen alkuperän mukaan eriteltyinä ei ole saatavilla. Lisäksi monet romaneista työskentelevät ns. epävirallisen talouden piirissä, joten tilastointi vaikeutuu entisestään. (FRA 2009, 16.)

Romaneista, jotka ovat saapuneet viime aikoina Suomeen ja jotka ovat näkyneet erityisesti Helsingin katukuvassa, monet ovat saapuneet Suomeen turvapaikanhakijoina. Elokuussa 2009 200 Bulgarian romanian haki turvapaikkaa Suomesta. EU:n perussopimuksen pöytäkirjan N:o 29 mukaan EU-valtiot katsotaan olevan turvallisia maita, joten turvapaikan myöntäminen tulee kyseeseen vain poikkeustapauksessa. (FRA 2009, 25.)

Raportin mukaan valtaosa romaneista on jättänyt kotimaansa siellä koetun rasismien ja köyhyyden vuoksi. Raportissa tulee esiin se, että romanien tilanne on monissa maissa pahentunut kommunismin kaatumisen jälkeen; kommunismin aikaan kaikkiin kansalaisiin suhtauduttiin melko samalla tavalla, joten myös romanit saivat muuhun väestön verrattuna melko tasa-arvoista kohtelua. Nykyään kuitenkin merkittävimpiä tekijöinä romanien muuttohalukkuuteen ovat kotimaissaan kokema rasismi ja köyhyys. Kotimaistaan lähtevillä romaneilla on vahvat toiveet ja olettamukset, että kohdemaissa syrjintää olisi vähemmän, ja että mahdollisuudet taloudellisen aseman parantamiseen olisivat paremmat. Usein myös jotkut perheenjäsenet tai ystävät voivat olla jo valmiiksi kohdemaassa, jolloin lähtemisen kynnyksensä madaltuu. (FRA 2009, 21–22.)

Romanien heikkoa tilannetta kuvaa hyvin se, että ympäri maailman romanien sairastelu on muuta väestöä yleisempää. Myös rokotusluvut ovat huonommat ja lapsikuolleisuus on korkeampaa. Tähän vaikuttaa osaltaan myös se, että synnyttävät äidit ovat usein

huomattavasti nuorempia kuin valtaväestössä, ja se että lapsiluku on suurempi. (Széssány 2011, 26.)

Romanien työllistymistä hankaloittaa se, että ympäri Euroopan romaneita pidetään usein laiskoina, rikollisina ja muutenkin huonompina. Esimerkiksi Ruotsissa ja Suomessa monet romanit ovat jääneet työhaastatteluiden ulkopuolelle nimensä vuoksi, joka on tunnistettu romaninimeksi. (Peltonen 2011, 41.)

Romanit lähtevät kotimaistaan erilaisin motiivein. Jotkut lähtevät lähtökohtaisesti muuttaakseen pysyvästi ulkomaille. Toiset taas lähtevät suunnitellusti vain joksikin aikaa, tarkoituksena palata takaisin kotiin. Kolmanneksi on romaneita, jotka liikkuvat jatkuvasti kotimaan ja kohdemaan välillä. Lisäksi on romaneita, jotka muuttavat EU-maasta toiseen jäämättä pysyvästi mihinkään maahan. (FRA 2009, 29–30.)

EU-maiden välillä on merkittäviä eroja siinä, kuinka maahan tuleviin romaneihin suhtaudutaan. Eroja löytyy viranomaistoiminnassa ja sosiaalisen suhtautumisessa. Jäsenvaltioittain vaihtelee esimerkiksi käytäntö mahdollisen rekisteröitymisen suhteen. Vastaanottava valtio voi vaatia maahantulevia EU-kansalaisia rekisteröitymään viranomaiselle. (FRA 2009, 37–38.) Jäsenvaltion ei tarvitse myöntää sosiaalietuuksia ensimmäisen kolmen kuukauden aikana, mikäli kyseessä ei ole EU-maasta toiseen siirtyvä työntekijä tai ammatinharjoittaja. Soveltuvassa tapauksessa aika voi olla pidempikin kuin kolme kuukautta. (24 artiklan 2 kohta; tässä FRA 2009, 39.) Viranomaisten toimintaa kohdemaissa ohjaa vapaan liikkumisen oikeuden kunnioittamista enemmän se, kuinka romaneiden tulon suhtaudutaan ongelmana. Tutkituista jäsenmaista ainoastaan Italiassa on selkeä strateginen kehys toiminnalleen maahan tulevien romanien varalle. Sen sijaan muissa jäsenvaltiossa viranomaiset toimivat automaattisesti kuten kansallisten ”mustalaisryhmien” kanssa (FRA 2009, 74.)

Romanien tilannetta kohdemaissa hankaloittaa usein se, että heiltä puuttuvat henkilöasiakirjat, eikä heillä ole tietoa kohdemaan käytännöistä (Szénássy 2011, 25). Esimerkiksi asumisen suhteen tämä johtaa usein Helsingissäkin totuttuun näkyyn; romanit tekevät leirin näennäisesti vapaalle maa-alueelle. Ongelmia syntyy erityisesti silloin, jos maa-alueen arvo on korkea. Tällöin seurauksena voi olla leirien purku.

Ranskan ulkomaalaislaki mahdollistaa Ranskaan saapuneiden romanien palauttamisen kotiseuduilleen. Lain mukaan maahan tulleiden ulkomaalaisten tulee osoittaa 90 päivää saapumisen jälkeen, että he ansaitsevat varat asumiseen. Mikäli Ranskan viranomaiset päättävät palauttaa maahantulijan takaisin lähtömaahansa, antavat he tälle rahaa paluumatkaan. Suomen sisäasiainministeriön selvityksen mukaan vuoteen 2008 mennessä romaneita oli palautettu lähes 3000 romania. Kerjäläisilmiötä tavataan Sisäasiainministeriön mukaan myös Espanjassa, Italiassa, Itävallassa, Norjassa, Tanskassa ja Ruotsissa. Näissä maissa romanikerjäläisiä on ollut katukuvassa huomattavasti pidempään kuin Suomessa, ja heitä on enemmän kuin Suomessa. Edellä mainituista maista Italiassa on huomattavan paljon Romaniasta tulleita maahanmuuttajia, ja se on Ranskan ohella palauttanut romanialaisia kotimaihinsa. Myös Itävallassa kerjääminen on kielletty lailla. Norjassa kerjäämisen kieltävä laki kumottiin vuonna 2005, ja viranomaisten mukaan sen jälkeen kerjäläisistä aiheutuvat ongelmat lisääntyivät. Kerjäämisen on katsottu olevan aggressiivista, ja näitä aggressiivisia kerjäläisiä Norjan poliisi on käännyttänyt Norjasta. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008, 14–17.)

Myös joitain positiivisia politiikan toimia on toteutettu: Ranskassa, Cesson'n kaupungissa toimi ohjelma, jolla tarjottiin uusille tulokkaille töitä ja tuettua asumista, minkä seurauksena myös heidän lapset pääsivät kouluun. Ohjelmaan sitoutui niin kaupunki kuin romanitkin. Kokemukset olivat positiivisia. (Peltonen 2011, 43.)

2.4 Romanikerjäläiset Helsingissä

Itä-Euroopan maista romaneita on tullut Suomeen muutaman viime vuoden ajan. Sisäasiainministeriön selvityksen mukaan vuosi 2007 näyttää olleen vedenjakaja; siitä lähtien Suomen suurimmissa kaupungeissa on tavattu ulkomailta kotoisin olevia romaneita, jotka hankkivat elantoaan kerjäämällä kadulla (Kerjäämisen kieltämistä selvittävä työryhmä 2010, 5).

Kerjäämisellä tarkoitetaan vastikkeetonta toimintaa, jonka tarkoituksena on toisiin ihmisiin vedoten saada aineellisia hyödykkeitä, kuten pieni summa rahaa. Kerjääminen voidaan jakaa aggressiiviseen ja passiiviseen kerjäämiseen. Passiivinen kerjääminen ei

vetoa ihmisiin uhkaavasti tai pakottavasti. Passiivisessa kerjäämisessä vedotaan ihmisten hyväntahtoisuuteen. (Mäkinen & Pessi 2009, 12–13.)

Vuoden 2008 keväällä Sisäasiainministeriö asetti työryhmän selvittämään kerjäläisiin liittyvien viranomaistoimien yhdenmukaistamistarvetta, ja suunnittelemaan kehittämisehdotuksia lainsäädäntöön ja ohjeistuksiin romanikerjäläisten kohdalla (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008). Raportin mukaan kerjäläiset ilmestyivät Suomen suurimpien kaupunkien katukuvaa vuoden 2007 aikana, kun EU laajeni itään 1.1.2007. Raportin yhtenä taustatekijänä on se, että kerjäläisten oikeusturva halutaan varmistaa. Viranomaisten täytyy siis suhtautua heihin yhdenmukaisesti. Muiden maiden havaintojen perusteella ollaan myös varautuneita, että kerjäämisen mukana saattaa tulla lieveilmiöitä, joihin saattaa liittyä rikollista toimintaa. Raportissa mainitaan, että ”*työryhmän tarkoitus ei ole tehdä kerjäämisestä etnistä eikä tiettyyn kansalaisuuteen liittyvää kysymystä*”. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008, 4-5.)

Sisäasiainministeriön selvityksen mukaan useista yhteyksistä on käynyt ilmi, että valtaosa kerjäläisistä on romanialaisia. Määriä on vaikea arvioida, mutta esim. vuoden 2007 kesäkuussa Helsingissä oli arviolta 40–50 kerjäläistä. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008, 12.) Yhden arvion mukaan Suomeen on tullut vuosittain 200–500 henkilöä kerjäämään (Tervonen & Enache 2012, 265). Helsingin diakonissalaitoksen hankkeen mukaan vuonna 2012 kerjäläisiä oli Helsingissä enemmän kuin koskaan aiemmin. Diakonissalaitos on yhdessä Helsingin kaupungin ja Helsingin seurakuntayhtymän kanssa ylläpitänyt kevästä 2011 alkaen ”liikkuvalla väestölle” tarkoitettua päiväkeskusta, Hirundoa. Vuonna 2012 käyntejä keskuksessa oli 13 539. Diakonissalaitoksen mukaan yli puolet kävijöistä tuli Romaniasta ja hieman alle puolet Bulgariasta. Keskuksessa on lisäksi asioinut muitakin maahanmuuttajia kuin romaneja. Keskuksessa asiakkaat saavat peseytyä, syödä omia ruokiaan, pestä pyykkiä ja käyttää internettiä. (Diakonissalaitos.) Vuonna 2013 kävijämäärät ovat kasvaneet entisestään. Keväällä 2013 Yle uutisoi, että Hirundon kävijämäärä on 80 henkilöä päivässä (Yle 20.3.2013).

Helsingin Diakonialaitos toteutti Helsingin sosiaaliviraston toimesta 2.6.2008–31.5.2010 katutason projektin, jossa haluttiin selvittää romanien tilannetta Suomessa,

jotta viranomaiset saisivat tietoa käyttöönsä. Rom po dom:iksi (Romanit tiellä) nimetty projektin yhteistyökumppaneina olivat Kirkon Ulkomaanapu, Helsingin Poliisilaitos ja Suomen Romanifoorumi. Helsingin kaupunki asetti projektin tavoitteeksi mm. että tietoa romanien määrästä, olosuhteista ja toimintatavoista kerätään viranomaisia varten. Kerjäämisen haittoja tulee myös minimoida. Lisäksi tavoitteena on tuntee paremmin romanien kotimaan olosuhteita, jotta mahdollista paluuta koskevia toimenpiteitä on helpompi suunnitella. Diakonialaitoksen omina tavoitteina oli myös akuutin humanitaarisen avun antaminen. (Rom po drom 2010, 3-4.)

Rom po drom -projektin mukaan kerjäläisiä on houkutellut Suomeen korkeat palkat, hyväsydämiset ihmiset, hyvä poliisi ja se, että täällä on vähän kerjäläisiä. Kerjäläiset kertoivat kuulleensa tiedot tuttaviltaan, jotka olivat aiemmin olleet Suomessa.

Kerjäläiset eivät maininneet mitään organisaatiota tiedon lähteenä. Romaneilla ei ole lähtömaassa tuloja lainkaan lukuun ottamatta mahdollista lapsilisää.

Työttömyyskorvausta maksetaan Romaniassa ainoastaan yhdeksän kuukautta, minkä jälkeen ainoa tulo on lapsilisä. Suomessa laillisina ansaintatapoina on kerjääminen, kaupustelu ja katumusisointi. Menot minimoidaan Suomessa; asumiskustannuksia ei monella ole. Naiset kerjäävät, ja miehet hoitavat lapset ja juoksevat asiat. Lisäksi jotkut harjoittavat matkojen järjestämistä ja rahan lainaamista korkealla korolla. Jotkut syyllistyvät rikoksiin; näpistelyyn, varasteluun ja omaisuusrikoksiin. Projektissa ei käynyt ilmi, että olisi olemassa mitään isoa yhtenäistä ryhmää, joka syyllistyisi rikoksiin. (Rom po drom 2010, 15–16.)

Välissä on jo myös uutisoitu, että kerjäläisten määrä on vähentynyt Helsingin katukuvassa. Kesällä 2012 Helsingin sanomat uutisoivat, että Poliisin mukaan romanialaiset kerjäläiset ovat lähes kadonneet Helsingin kaduilta. Myöskin omaisuusrikoksista kiinnijäänneistä romanialaisten osuus oli vähentynyt vuodesta 2010 vuoteen 2011. (HS 15.8.2012.) Huolimatta melko toisistaan eriävistä arvioista kerjäläisten määrästä, näyttää ilmeiseltä, että kerjäläisistä on tullut melko pysyvä ilmiö Suomessa.

Romanikerjäläisistä on uutisoitu myös muualla Suomessa kuin Helsingissä. Muun muassa Naantalissa on tavattu kesällä 2013 Itä-Euroopasta kotoisin olevia kerjäläisiä (Rannikkoseutu 11.7.2013.) Myös Pohjois- ja Etelä-Savossa on uutisten mukaan

kierrellyt ”*ulkomaalaisten kerjäläisten porukoita*”, jotka ovat kerjänneet häiritsevästi (Savon Sanomat 19.7.2013.) Oulussa on ollut olemassa jo vuodesta 2008 asti ohje viranomaisille, kuinka kerjäläisasiaa tulisi hoitaa (Katukerjääminen ja viranomaistoiminta 2008, liite 1). Kerjäläisilmiö ei siis kosketa ainoastaan pääkaupunkiseutua ja eteläistä rannikkoaluetta.

Syksyllä 2010 Helsingin kaupunki lähetti romaneita takaisin kotimaihinsa tarjoamalla rahaa matkantekoon. Yle uutisoi, että kaupunki antoi romaneille 300 euroa polttoaineeseen autoa kohden ja lisäksi 25 euroa lauttalippuihin. Raha-avustusta annettiin noin 40 romanille. Kyseiset romanit olivat asuneet Kalasataman leirissä. Sosiaaliviraston Jarmo Rähän mukaan kotimatkarahaan päädyttiin yhdessä romanien johtohenkilön kanssa. (Yle 25.11.2010.) Kalasataman romanileiri tyhjennettiin Poliisin toimesta elokuussa 2011. Alueelle toiminut sosiaalikeskus Satama päätettiin purkaa (Suomen kuvalehti 30.8.2011.)

EU-kansalaista ei saa karkottaa kotimaahansa ainoastaan sen vuoksi, että hän joutuu turvautumaan sosiaaliturvajärjestelmään. EU:n selvitys osoittaa, että silloinkin kun muusta EU-valtiosta kotoisin oleva romani olisi oikeutettu kohdemaan sosiaalietuuksiin, voi ne jäädä saamatta kansallisten rajoitteiden, byrokratian ja vastustuksen vuoksi. (FRA 2009, 47–48.)

Keskusrikospoliisin mukaan romanialaisten tekemät rikokset ovat lisääntyneet huomattavasti vuodesta 2007 alkaen. Vuonna 2010 romanian kansalaisista tehtiin 2500 rikosilmoitusta. Vuonna 2011 Poliisin arvion mukaan tekijöiden taustalla on useimmiten ollut järjestäytynyttä rikollisuutta. (Poliisi 1.6.2011.) Poliisin tuoreimman selvityksen mukaan valtaosalla romanikerjäläisistä ei ole taustalla ihmiskauppaa eikä järjestäytynyttä rikollisuutta. Romanikerjäläiset ovat tulleet Suomeen vapaaehtoisesti. (Yle 15.7.2013.)

Rom po drom -selvityksen mukaan romanit eivät identifioitu suurempaan maailmalajaajuiseen romaniyhteisöön. Romanikerjäläisissäkin on eri ryhmiä, joilla on omat tapansa ja sääntönsä. Suomen romanikansalaiset eivät myöskään tunne yhteyttä Suomeen tulleisiin kerjäläisiin. Suomen romaniväestön ongelmat ovat erilaisia. (Rom po drom 2010, 19.) Romanien yhteisökäsityksestä vallitsee monenlaisia näkemyksiä (ks.

s. 12). Suomen Romanifoorumi on kuitenkin antanut julkilausuman kerjäämiskieltoon liittyen. Lausuman mukaan kerjäämistä ei pidä kieltää lailla, koska tällöin kielletään lailla myös köyhyys, joka liittyy läheisesti kerjäämiseen. (Rom po drom 2010, 20.)

Eräs romanikerjäläisten puolestapuhuja oli Vapaa liikkuvuus -verkoston alaisuudessa toimiva Vapaa katto -yhdistys. Vapaa liikkuvuus -verkosto toimi nettisivujensa mukaan tukeakseen siirtolaisten kamppailua oikeuksien puolesta (Vapaa liikkuvuus). Yhdistys ja verkosto toimivat vapaaehtoisvoimin, ja he kertovat, että he eivät ole juristeja, vaan tarkoitus on auttaa ihmisiä, jotka kamppailevat viranomaisten kanssa maahanmuuttokysymyksissä. Vapaa katto -yhdistys toimi sosiaalikeskus Sataman tiloissa Helsingin Kalasatamassa. Satama majoitti pihallaan romanikerjäläisiä. Itäväylää kulkevat autoilijat ja metromatkustajat saattoivat nähdä nyt jo puretut leirit, joissa romanikerjäläiset elivät.

3 Kerjäämisen kieltäminen lailla

Keväällä 2010 kokoomuksen kansanedustaja Juha Hakola jätti 51 muun kansanedustajan allekirjoittaman lakialoitteen, jonka mukaan järjestyslakia tulisi muuttaa niin, että kerjäämisestä tulisi rangaistava teko. Lakialoite alkaa sanoilla: ”Suomeen rantautunut kerjäläisilmiö on saanut uutta vauhtia. Kerjäläisten lukumäärä on joidenkin arvioiden mukaan lisääntynyt jo nyt muutamilla kymmenillä, ja arvioiden mukaan kerjäläisten lukumäärä lisääntyy kesän tultua. Yhä lisääntyvä kerjääminen on paisuva ongelma, joka on samalla myös kaupunkiviihtyvyyttä ja turvallisuutta vähentävä tekijä”. Lakialoitetta perustellaan sillä, että kerjääminen ja rikollinen toiminta ovat rinnakkaisia tai osittain päällekkäisiä toimintoja. Kerjäläiset syyllistyvät usein rikoksiin. Muuttamalla järjestyslakia voitaisiin puuttua kerjäämiseen, ja näin ollen ehkäistä muidenkin rikosten tapahtumista. (Lakialoite 24/2010 vp)

Hakola on aktiivisesti ottanut esille kerjäläisongelman eduskunnassa aiemminkin. Jo vuonna 2008 hän tiedusteli eduskunnan suullisella kyselytunnilla, mitä ratkaisuja kerjäläisongelmaan on luvassa. Maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thors vastasi, että ministeriö haluaa selvittää, miten kerjäämiseen tulisi puuttua, vaikka kyseessä ei olekaan rikos. Lisäksi Thors esitti henkilökohtaisen mielipiteen, että kerjäläisistä puhuessamme emme puhu niitä, joita on vuosien saatossa kohdeltu kaikkein huonoimmin. Thorsin mukaan jokainen euro, joka kerjäläisille annetaan, on houkutin muille mahdollisille kerjäläisille tulla Suomeen. Näin myös organisoitu rikollisuus saattaa lisääntyä kerjäläisten taustalla. (Täysistunnon pöytäkirja PTK 4/2008 vp.) Huhtikuussa 2010 lakialoitteen jättämisen jälkeen hän kysyi suullisella kyselytunnilla sisäasiainministeri Anne Holmlundilta, mitä kerjäläisongelmalle pitäisi tehdä. Hakolan huolena kysymyksessä oli kerjäläisten taustalle kätkeytyvä organisoitu rikollisuus ja ihmiskauppa. Holmlund vastasi, että työryhmä asetettiin pari vuotta sitten tutkimaan ongelmaa, mutta silloin toimenpiteisiin ryhtymistä ei nähty tarpeelliseksi. Holmlundin mukaan ongelmat näyttävät lisääntyneen, ja mahdollisia lakimuutoksia asian osalta täytyy pohtia. Holmlundin mukaan valvontaa täytyy lisätä niillä alueilla, joissa kerjäämistä esiintyy, ja kiinnittää huomiota katuväkivaltaan, jotta turvallisuus lisääntyy. (Täysistunnon pöytäkirja PTK 45/2010 vp.)

Hakola ei ole ollut ainoa kansanedustaja, joka on ottanut kantaa kerjäläiskysymykseen. Myös vasemmistoliiton Matti Kauppila ja perussuomalaisten Raimo Vistbacka jättivät vuonna 2009 kumpikin kirjalliset kysymykset kerjäläisongelmaan liittyen (Kirjallinen kysymys 500/2009 vp, Kirjallinen kysymys 529/2009 vp). Anne Holmlund vastasi Vistbackan kysymykseen muistuttaen, että EU:n kansalaisilla on oikeus olla maassa kolme kuukautta rekisteröimättä oleskeluoikeuttaan. Hän myös muistutti, että kerjäämisessä on kyse sosiaalisesta ongelmasta. Matti Kauppila sen sijaan tarttui ongelmaan hieman eri kantilta. Hän nosti esiin lastensuojelullisen näkökulman, mutta itse kysymys oli myös samansuuntainen kuin muutkin; mitä hallitus aikoo tehdä kerjäämisestä syntyville lieveilmiöille, ja aiotaanko ohjeistusta viranomaisille yhtenäistää.

Vuonna 2008 toimi työryhmä, jolla selvitettiin tarvetta yhtenäistää viranomaistoimintaa kerjäämisen ympärillä. Työryhmän loppuraporttiin olen viitannut jo edellä. Keväällä 2010 sisäasiainministeri Holmlund asetti myös työryhmän selvittämään kerjäämiskieltoa. Raportti työryhmän tuloksista julkaistiin lokakuussa 2010. Työryhmä esittää, että kerjääminen tulisi kieltää lailla. Perusteluissa muistutetaan, että kiello koskisi kaikkia henkilöitä, eikä vain tiettyjä etnisiä ryhmiä. Järjestyslakiin tulisi myös lisätä kohta, jossa kielletään yleistä järjestystä häiriytyvä leiriytyminen taajamassa. (Kerjäämisen kieltämistä selvittävä työryhmä 2010, 35–40.)

Monet asiantuntijat ovat arvostelleet lakiesitystä alusta asti. Muun muassa vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet näkee kerjäämiskiellossa ongelmia. Hänen mielestään kiellossa on selkeästi syrjiviä piirteitä. Hän muistuttaa, että kerjäläiset ovat useimmiten lähinnä uhreja eikä rikollisia. Myös prosessioikeuden dosentti Turun yliopistosta on sitä mieltä, että rikoslakiin pitäisi turvautua vasta sitten kun muut toimet eivät riitä. Hänen mielestään kerjäläiskysymyksessä ei ole niin tehty. (Kerjäämiskielto saa tyrmäävän vastaanoton.) Vähemmistövaltuutetun näkemys on kirjattu myös ”kerjäämistyöryhmän” raporttiin (Kerjäämisen kieltämistä selvittävä työryhmä 2010, 12–13).

Kerjäämiskiellon käsittely raukesi kuitenkin kevään 2011 eduskuntavaaleihin, koska asiaa ei keritty käsittelemään loppuun (Savon sanomat 2.2.2011). Vuonna 2011 ei eduskunnan asiakirjoista löydy mainintaa kerjäämisestä, mutta sen jälkeen vuonna 2012

on jälleen kerjäämisen kieltä nostettu käsittelyyn. (Kirjallinen kysymys 232/2012, kirjallinen kysymys 539/2012, kirjallinen kysymys 522/2013.) Tällä hetkellä kerjäämisen täyskieltoa ajaa Kokoomus-puolue. Lisäksi sisäasianministeriössä suunnitellaan kerjäämisen kieltämistä. On arvioitu, että koska hallitus tuskin lähtee edistämään lakia, on ainoana vaihtoehtona kansanedustajien lakialoite, jolloin lain taakse tarvitaan yli 100 kansanedustajaa. (Lapin kansa 7.7.2013.)

Järjestyssäännöistä järjestyslakiin

Kerjääminen ei ole laissa kiellettyä. Järjestyslain puitteissa kerjäämisen sen sijaan voidaan puuttua, mikäli kerjääminen on aggressiivista, ja yleinen järjestys siitä häiriintyy. Sisäasiainministeriön selvitys kerjäämisestä muistuttaa, että mikäli kerjääminen on jonkun mielestä epämiellyttävää, ei kyse ole yleiselle järjestykselle aiheutetusta häiriöstä (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008, 10.)

Niin kerjäläisongelmaan kuin muihinkin julkisen tilan järjestysongelmiin pyritään puuttumaan järjestyslailla. Vuonna 2003 astui voimaan järjestyslaki, joka korvasi aiemmin kaupungeissa vaikuttaneet järjestyssäännöt. Järjestyssäännöt olivat kaupungista riippuen olleet enemmän tai vähemmän voimassa. Järjestyslain myötä kontrolli julkisesta tilasta tiukentui, koska laki ulottui koskemaan kaikkia kuntia. (Roivanen & Ruuskanen 2008, 14.)

Järjestyslain ensimmäisen luvun ensimmäisen pykälän mukaan *lain tarkoituksena on edistää yleistä järjestystä ja turvallisuutta*. Laki pätee yleisillä paikoilla ja taajama-alueilla. Roivasen ja Ruuskanen mukaan yksi peruste järjestyslain säätämiseksi oli nimenomaan katuturvallisuuden parantaminen. Laissa kielletään muiden muassa metelöinti sekä käyttäytyminen, joka tulkitaan pelkoa herättäväksi. Myös esimerkiksi spraymaalien hallussapito kielletään. (Roivanen & Ruuskanen 2008, 25.) Näin siis jo pelkkä mahdollisuus rikolliseksi katsottuun toimintaan on kielletty. Näin ollen myös mahdollinen kerjäämisen kieltäminen sopisi samaan logiikkaan; kun kerta kerjäläiset tekevät paljon rikoksia, tai niin ainakin oletetaan, päästään rikollisuudesta sillä, että kielletään kerjääminen.

Kunnalliset järjestyssäännöt olivat olleet voimassa 1600-luvulta asti. Siirtymällä järjestyslakiin voidaan siis katsoa olleen syvällisempiä merkityksiä kuin vain käytännön taso. Valtio alkoi vaikuttaa hyvin konkreettisella tasolla kuntien ja kaupunkien sisäiseen järjestyksenpitoon. 1990-luvulla oli pitkälti meneillään suuntaus, jossa kuntien autonomiaa ja itsehallintoa lisättiin. Valtionosuusuudistusten, kuntalain uudistus ja valtion norminohjausta vähentämisen kautta kunnille jäi enemmän tilaa päättää itse omista toimistaan. Toisaalta uusi perustuslaki ja vuoden 1999 perusoikeusuudistus rajoitti kuntien norminantovaltaa. Tästä esimerkkinä käy siirtyminen järjestyssäännöistä järjestyslakiin. Järjestyslakiin siirtymistä perusteltiin muun muassa sillä, että kansalaisten velvollisuudet tulisi määritellä laintasoisin säännöin varsinkin silloin, kun niiden noudattamajättämisestä voidaan rangaista. (Roivanen & Ruuskanen 2008, 27–30.)

4 Syrjäytyminen

Syrjäytyminen on hankala ja kiistanalainen käsite. Alun perin käsitteellä viitattiin työelämän ulkopuolelle joutumista, mutta nykyään sillä tarkoitetaan laajemmin huono-osaisuuteen ja sen kasautumiseen liittyvää ilmiötä (Karisto yms. 2003, 108). Sen voidaan kuitenkin lyhykäisyydessään katsoa tarkoittavan, että *muut* määrittellään ulkopuolelle, ja *meidät* sisäpuolelle. Tuula Helne lähtee määrittelyssään yhteiskunnasta ja yhteisyydestä. Helnen mukaan syrjäytymisessä ja siinä, että puhumme syrjäytymisestä, on kyse ajastamme ja tietynlaisesta yhteiskunnasta. (Helne 2002, 3.) Kyse on tietynlaisesta aikalaisanalyysistä. Oleellista ei ole niinkään tutkia syrjäytyneitä, vaan syrjäytyneiden suhdetta muuhun yhteiskuntaan. Tärkeää on myös tutkia, mikä suhde yhteiskunnalla ja sen instituutioilla on syrjäytyneisiin. (mt., 8-9.) Syrjäytymisestä puhuessa ei ole kyse vain huono-osaisuudesta, vaan ennen kaikkea ”(normaalin) rajoista ja tiloista” (mt., 172).

Syrjäytymisessä on kyse sosiaalisesta konstruktiosta. Syrjäytyminen on prosessi, eikä tila, joka on ollut olemassa ”luonnollisena” osana yhteiskuntaa. Keskustelemalla syrjäytymisestä pyritään rakentamaan moraalialueita, käsitystä normaaliudesta ja yhteisyyttä. (Helne 2002, 21–22, 26.)

Helne yrittää tavoittaa syrjäytymiskeskustelun sisäistä rakennetta. Hänen mukaansa syrjäytymiskeskustelussa ovat oleellista yhteiskunta ja yhteisyys. Ilman niitä ei voida myöskään keskustella syrjäytymisestä. (Helne 2002, 2-3.) Oletus, että on olemassa yhteisö, johon syrjäytyneet tulisi palauttaa, viittaa siihen, että olisi olemassa jokin määriteltävissä oleva keskus, josta syrjäytyneet ovat irronneet (mt., 122).

Syrjäytyminen on kautta historian liitetty vahvasti kaupunkiin. Turvallisuuden luominen kaupungin ulkoisia ja sisäisiä vaaroja vastaan on ollut oleellista kaupungissa.

Kaupungeissa on kuitenkin aina elänyt myös ”epäsopivia” ihmisiä: rikollisia, köyhiä ja työläisiä. Kaupunkien sosiaalinen ongelma onkin se, että kaupunki vetää puoleensa ihmisiä kaksijakoisesti. Maaseudulta pyrkii kaupunkiin mahdollista häiriöainesta; ihmisiä, jotka ovat ahdistuneita maaseudun tiukasta moraalista. Toisaalta kaupungin eriytyneen työnjaon vuoksi kaupunki tarvitsee hyvin erilaisia ihmisiä. Kaupungissa

fyysisesti lähekkäin ovat ihmiset, jotka ovat sosiaalisesti kaukana toisistaan. Tämä on ihmiselle erittäin epämiellyttävää. (Helne 2002, 144–145.)

Syrjäytymisen käsitteellä voidaan viitata kahdenlaiseen syrjäytymisen prosessiin: marginalisaatioon ja eksklusioon. Marginalisaatio viittaa todellakin syrjäytymiseen, kun taas eksklusio tarkoittaa ulossulkemista. (Helne 2001, 170.)

Syrjäytymiseen liittyy useita paradokseja, mutta mielestäni yksi keskeisimmistä on se, että ”syrjäytyneet halutaan pitää toisina”, mutta samaan aikaan ”palauttaa yhteisyyteen” (Helne 2002, 113). Syrjäytyneet ovat ulkopuolella, mutta juuri sillä ulkopuolisuudella he määrittävät meitä. Se, että syrjäytyneet nähdään epäonnistuneina, epänormaaleina, reunoille ajautuneina (Wendell 1996; tässä Helne 2002, 117), määrittelee meitä. Me, yhteiskunnan sisällä olevat määrittelemme itsemme onnistuneiksi, normaaleiksi ja sisällä oleviksi. Syrjäytyneet ovat syrjäytyneitä vain suhteessa muihin ihmisiin (Helne 2002, 176). Syrjäytyneet ovat Helnen mukaan kategoria, jolla pyritään ottamaan etäisyyttä sen edustajiin. Syrjäytyneet ovat marginaalissa eivätkä keskellä. (Helne 2002, 118.)

Syrjäytymistä voi tapahtua kansallisvaltion tasolla, mutta myös pienemmässä yhteisössä. Globaalin maailman aikana syrjäytymisen prosessi voi ylittää myös kansallisvaltioiden rajat. Romanit voidaan nähdä Euroopan syrjäytyneinä. EU:n perusoikeusviraston selvityksen mukaan romanit kokevat kotimaissaan syrjintää ja rasismia. Myös työnsaanti on vaikeaa. Myös siirtolaiseksi lähteneet romanit kokevat kohdemaissa syrjintää jopa viranomaisten puolelta. (FRA 2009, 6, 71.) On erikoista ja hämmentävää, miten romanien syrjiminä näyttää jatkuneen lähes tauotta satojen vuosien ajan. Syrjimyksen ja rasismien voi nähdä synnyttäneen myös syrjäytymistä.

Toisaalta syrjäytymisen ilmiöön liittyy vahvasti myös jälkimoderni kulutusyhteiskunta, ja sen rakenteelliset tekijät. Jos henkilö ei taloudellisen tilanteensa vuoksi pysty kuluttamaan, eikä hän ole työelämässäkään, jää hän kenties väistämättä yhteiskunnan ulkopuolelle yhteiskunnan rakenteiden vuoksi. Tähän viittaa Hans Berglindin teoria *torjunnasta* ja *poistosta*. Torjunta on avointa syrjintää, joka perustuu tunneperäisiin kriteereihin. Tällöin henkilö suljetaan pois joltain sosiaalisen elämän kentältä esimerkiksi ihonvärin vuoksi. Poistossa on sen sijaan kyse rakenteellisesta syrjinnästä,

jossa tietoisien syrjinnän sijaan syrjäytyminen johtuu talouden ja kulttuurin itsestään selvyytensä pidetyistä rakenteista ja ”välttämättömyyksistä”. Esimerkkinä poistosta käy työttömyys ja työelämä. Työttömyyden takana ei ole välttämättä työnantajien pahantahtoisuus, vaan talouden rakenteelliset muutokset. Kehityskulku syrjäytymisessä on kulkenut torjunnasta poistoon. Poisto on modernin yhteiskunnan syrjäytymismekanismi. (Berglind 1974; tässä Karisto yms. 2003, 109.) Lienee kuitenkin jokaiselle selvää, että edelleen ilmenee myös tunnepohjaista syrjintää kuten rasismia.

Asiaa voidaan tarkastella myös globalisaation kautta. Sophie Body-Gendrotin mukaan nykyisissä globalisaation ajan kaupungeissa valtaapitävät tarvitsevat vastaparikseen niitä, joilla ei ole mitään, tai jotka ovat hyvin köyhiä. Body-Gendrot viittaa erityisesti kaupunkirakenteeseen; eri kaupunginosat ovat suhteessa toisiinsa köyhiä tai rikkaita. Rinnastus ei kuitenkaan koske vain tilaa. Rinnastus toimii yleisemminkin: köyhät määrittelevät rikkaat. (Body-Gendrot 2000, 24.)

Kriminologi Jock Youngin mukaan olemme siirtyneet modernista inklusiivisesta yhteiskunnasta jälkimoderniin yhteiskuntaan, joka on eksklusiivinen. Aiemmin poikkeavat *toiset* olivat sellaisia, joilta puuttui jokin ominaisuus kuten sosiaalisuus, sivistyneisyys tai herkkyys. Toiset olivat ennen poikkeavia, mutta heidät haluttiin sulauttaa yhteiskuntaan. Nykyisin yhteiskunta on poissulkeva; poikkeavat suljetaan ulkopuolelle, ja halutaan tehdä selkeä erottelu poikkeavien ja *normaaleiden* välille. Tämä muutos johtuu paljolti yhteiskunnan muista muutoksista. Yhteiskunta on siirtynyt massakulutuksen ja -tuotannon ajasta yksilöllisyyden aikaan, jossa valintojen moninaisuus on laaja. (Young 1999, 5-7;10.)

Helnen mukaan syrjäytymiskeskustelua käydään juuri nyt, koska elämme jälkimodernissa yhteiskunnassa. Jälkimodernia aikaa luonnehtii arvojen moninaisuus, jolloin on epäselvää, mikä on normaalia. Syrjäytymiskeskustelussa pyritään luomaan rajoja ja omaa identiteettiä. (Helne 2002, 178–179.)

5 Tutkimusmenetelmä

Aineisto voidaan analysoida aineistolähtöisesti, teoriasidonnaisesti tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä teoria pyritään rakentamaan aineistosta.

Teoriasidonnaisessa analyysissä sen sijaan tulkintoja tehdään jo olemassa oleviin teorioihin pohjautuen, mutta se ei pohjaudu suoraan mihinkään teoriaan. Teorialähtöistä analyysiä käytetään perinteisesti luonnontieteissä. Siinä teoriaa testataan aineistolla, ja aineiston tutkimisen jälkeen palataan takaisin teoriaan (Eskola 2007, 162–163.)

Käytän tutkimusmenetelmänä laadullista sisällönanalyysiä. Laadullinen lähestymistapa tarkoittaa yksinkertaisimmillaan aineiston ei-numeraalista tarkastelutapaa. Laadullinen aineisto on tekstiä. Teksti voi haastatteluja, havainnointia, omaelämäkertoja tai vaikka mielipidekirjoituksia. (Eskola & Suoranta 1998, 13; 15.) Laadullinen tutkimus voidaan nähdä kuitenkin myös eräänlaisena sateenvarjona, joka pitää allaan hyvin erilaisia laadullisia tutkimustapoja (Tuomi & Sarajärvi 2004, 7).

Sisällönanalyysillä pyritään luomaan sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta asiasta. Aineiston informaatioarvo kasvaa analyysin myötä, koska järjestäytymättömästä ja hajanaisesta aineistosta pyritään muodostamaan selkeää informaatiota (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä, ja saadaan näin vastaus tutkimuskysymykseen. Tutkimus perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Aineistosta edetään kohti ”*käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä*” (Tuomi & Sarajärvi 2004, 115.) Laadullinen tutkimus on myös prosessi, jossa aineistonkeruu, analyysi, tulkinta ja raportointi kietoutuvat yhteen (Eskola & Suoranta 1998, 16).

Vaikka analyysi tapahtuu aineistolähtöisesti, vaikuttaa analyysiin aina välttämättä myös tutkijan omat ennakkoluulot ja lukeneisuus aiheesta. Aineistosta ei itsestään *nouse* yhtäkään teemaa, vaan tutkija nostaa ja luo ne. Kyseessä on tutkijan konstruktio. (Eskola 2007, 157.) Tärkeää on kuitenkin, että tutkija tiedostaa omat taustansa ja tietonsa, jotka tulkintaan voivat vaikuttaa. Omat näkemykset tutkittavasta asiasta on myös hyvä tiedostaa, ja kirjoittaa niitä myös auki. ”*Objektiivisuus syntyy siis kaiken subjektiivisuuden tiedostamisesta*” (Eskola & Suoranta 1998, 18).

Tarkastelen kirjoituksia aineistolähtöisen sisällön analyysin kautta. Tässä tutkimuksessa se käytännössä tarkoittaa teemoittelua, jolloin aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmaa koskevia teemoja. Teemat tulee ensin löytää aineistomassasta. Sen jälkeen tulee poimia oman tutkimuksen kannalta oleelliset teemat. Tutkimuksen kannalta tärkeää on, että empiria ja teoria keskustelevat. Muuten teemoittelu jää aineiston kuvaamiseksi, ja analyysi ja johtopäätökset ohuiksi. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176.)

Aloitin analyysini tekemisen pelkistämällä aineistoni erilaisiin koodeihin; koodi voi olla sana, lause tai pidempi kappale tekstistä, joka kuvaa tutkittavaa asiaa. Näin aineistosta on karsittu tutkimuksen kannalta epäolennainen pois, ja huomioni keskittyi tutkimukseni kannalta oleelliseen sisältöön. Koodeista muodostin yläluokkia. Seuraavaksi oli vuorossa aineiston abstrahointi, jossa valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahointi tarkoittaa käsitteellistämistä; yhdistelemällä eri luokkia muodostetaan teorioita. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 114.) Teorioiden avulla analysoin aineistoa.

5.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Sosiaalisen konstruktionismin tunnetuimmat teoretisoijat ovat olleet Peter L. Berger ja Thomas Luckmann. Heidän teoksessaan ”Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen” (2009) he avaavat sitä, kuinka *tieto* rakentuu sosiaalisesti.

Ihmiset pitävät jokapäiväistä elämismaailmaansa todellisuutena, joka on itsestään selvä. He myös tuottavat todellisuutta ajattelullaan ja toiminnallaan. (Berger & Luckmann 2009,30.) Arkielämän todellisuus on usein selkeästi ymmärrettävä niin kauan kunnes elämismaailmassa tulee vastaan jokin ongelma. Kun ihminen kohtaa ongelman, se käsittelee asian vain *ongelmana*, eikä liitä sitä omaan elämismaailmaansa. (Berger & Luckmann 2009, 35.)

Sosiaalisen vuorovaikutuksen perustyyppi on kasvokkain käytävä vuorovaikutus. Berger'n ja Luckmannin mukaan kaikki muut kanssakäymisen muodot ovat sen johdannaisia. Esimerkkinä he nostavat kirjeenvaihdon, jossa lukijalta voi jäädä monta kirjoittajan välittämää tunnetta kokematta vain sen takia, että lukija ei kohtaa kirjoittajan ”välitöntä, jatkuvaa ja kiistämätöntä todellista läsnäoloa”. (Berger & Luckmann 2009, 39–41.) Kun kasvokkainen vuorovaikutus puuttuu, ihminen rupeaa helposti tyyppitelemään toisia melko yksilöimättömästi. Toisin sanoen alamme kategorisoimaan ihmisiä. (mt., 42.)

Tässä tutkimuksessa lähtöoletuksena on siis, että mielipidekirjoitukset osaltaan vaikuttavat todellisuuden hahmottamiseen. Ei ole yhdentekevää, mistä ihmiset keskustelevat ja kirjoittavat, koska se vaikuttaa oleellisesti siihen, millaisena me todellisuuden näemme. Tai kuten Berger ja Luckmann sen varmaan sanoisivat; lehdessä julkaistut kirjoitukset synnyttävät ja muokkaavat todellisuutta. Heidän mukaansa ihmisen ja sosiaalisen maailman suhde on dialektinen; tuote, jonka ihminen on tuottanut (sosiaalinen maailma), vaikuttaa tuottajaansa eli ihmiseen. (Berger & Luckmann 2009, 74.) He myös muistuttavat, että jopa instituutiot ovat ihmisen tuottamia ja rakentamia. Näin siitä huolimatta, että instituutioiden maailma vaikuttaa usein melko objektiiviselta. (Berger & Luckmann 2009, 73.)

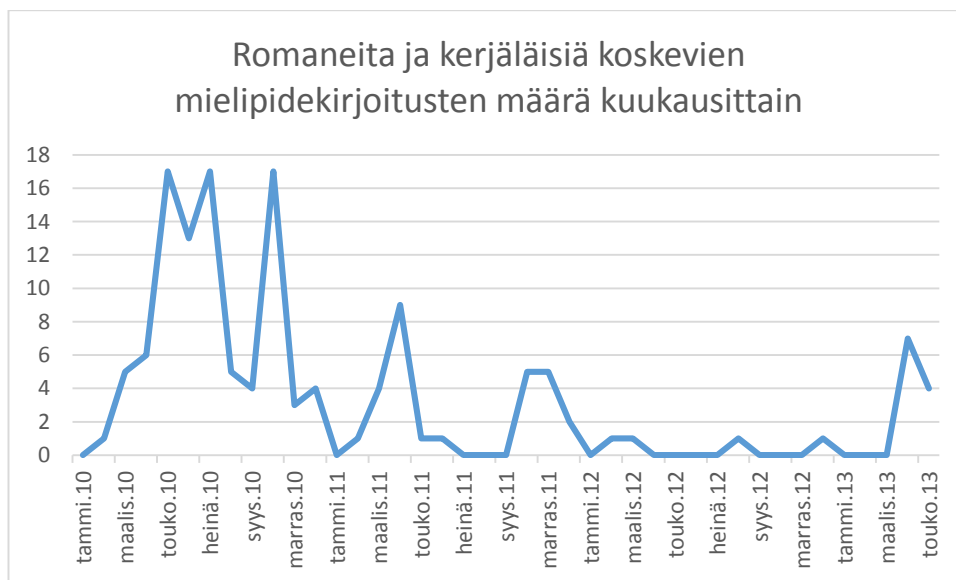
5.2 Aineisto

Aineistoon kuuluvat Helsingin sanomissa 1.1.2010–31.5.2013 julkaistut mielipidekirjoitukset, jotka liittyvät romaneihin ja kerjäläisiin. Mukana on kirjoituksia, jotka koskevat myös esimerkiksi Romanian ja Bulgarian sosiaalista ja tilannetta. Tarkastelujakso alkaa vuodesta 2010, koska lakiesitys kerjäämisen kieltämiseksi tehtiin tuolloin. Mielipidekirjoitusten tarkastelu vuoden 2010 jälkeenkin on mielekästä, koska keskustelu kerjäläisistä ja kerjäämiskiellosta on edelleen jatkunut.

On pidettävä mielessä, kun tarkastellaan kirjoituksia tietyltä ajanjaksolta, kyseessä ei varsinaisesti ole tarina, jossa on alku ja loppu. Tarkasteltavat kirjoitukset ovat osa jatkumoa; kirjoituksia on ollut ennen tarkasteltavaa ajanjaksoa, ja kirjoitukset ovat myös jatkuneet jakson jälkeenkin.

Olen rajannut kirjoitukset niin, että aineistoon ei ole huomioitu kirjoituksia, joissa mainitaan kerjääminen, mutta sillä viitataan johonkin aivan muuhun kuin inhimillisen elannon kerjäämiseen. Esimerkkinä olkoon kirjoitus 29.3.2010 julkaistu kirjoitus ”Mitä jos pantaisiin Ylen väki kerjuulle?”, jossa käsitellään Ylen rahoitusta. Otsikolla haluttaneen selkeästi viitata keskustelussa olevaan kerjäläisongelmaan, mutta koska tutkimukseni mielenkiinto kohdistuu siihen, miten kerjäläisiin suhtaudutaan, olen jättänyt kyseisenlaiset kirjoitukset aineiston ulkopuolelle. Kerjäämiseen viitataan myös esimerkiksi kirjoituksessa ”liiallisesta” eläinrakkaudesta (”Eläinrakkauskin voi mennä liian pitkälle” 11.6.2010), mutta kyseinen kirjoitus ei kuulu aineistooni, koska kerjääminen liitettiin joutseniin ja niiden käyttäytymiseen.

Aineistooni sisältyy kirjoituksia yhteensä 135. Asiasta on keskusteltu siis huomattavan paljon. Ylivoimainen enemmistö kirjoituksista (92 kappaletta) on julkaistu vuonna 2010, jolloin ensimmäinen lakialoite kerjäämisen kieltämiseksi tehtiin. Keskustelu näyttää jatkuneen senkin jälkeen. Aineiston valossa näyttää, että aiheesta on tullut melko pysyvä keskustelunaihe Suomessa. Oheinen taulukko osoittaa aineiston jakautumisen tarkastelujaksolla:

Kuvio 1. Mielipidekirjoitusten jakautuminen kuukausittain.

Kuviosta voi nähdä, että valtaosa kirjoituksista on julkaistu vuonna 2010, ja että vuonna 2012 keskustelua on käyty hyvin vähän. Jostain syystä vuonna 2012 keskustelussa oli

suvantovaihe, vaikka aiheesta keskusteltiin eduskunnassa (ks. s. 21–22). Havaittavissa on myös, että keskustelua on käyty tiiviimmin keväisin. Tämä on ymmärrettävää, kun tiedettävästi monet romanikerjäläiset saapuvat katukuvaan talven mentyä. Keskustelu on hiljentynyt huomattavasti vuoden 2010 jälkeen, mutta voitaneen myös sanoa, että aihe on jäänyt jonkinlaiseksi vakiokeskustelunaiheeksi mielipidepalstalla. Vuoden 2013 keväällä keskustelua alettiin taas käymään tiuhempaan.

Myös mielipidekirjoituksia tarkastellessa täytyy aina muistaa, että sanomalehdessä on toimitus, joka päättää, mitkä kirjoitukset julkaistaan, ja mitkä ei. Kaikkia mielipidekirjoituksia ei julkaista, joten julkaisukin on jo tietynlainen ”kannanotto”; tämänlaisia mielipiteitä esiintyy. Tietyt näkemykset eivät välttämättä koskaan päädy julkaistavaksi. Helsingin sanomien toimituksen mukaan esimerkiksi vuonna 2010 neljäsosa lehdelle toimitetuista kirjoituksista julkaistiin (HS 31.12.2010).

Tarkasteltavaan keskusteluun osallistui niin tavalliset kansalaiset kuin poliitikot ja päättäjätkin. Myös Vapaa Liikkuvuus-järjestön puheenjohtaja osallistui aktiivisesti keskusteluun. Kun ajatellaan ns. tavallisia kirjoittajia, jotka eivät kirjoituksellaan edusta mitään organisaatiota, järjestöä tai muuta vastaavaa, tulee muistaa, että kirjoittajat ovat aina hieman ”erityisiä”. Mielipideosastolle kirjoittavat henkilöt ovat useimmiten ns. aktiivisia kansalaisia yleisemmälläkin tasolla, tai/ja heillä on erityisen vahva mielipide keskustelun aiheesta. Näin keskustelussa saattaa korostua erilaiset ääripäät.

Aktiivisin keskustelija on ollut Kokoomuksen kansanedustaja Ben Zyskovicz, jonka mielipidekirjoituksia on aineistossa seitsemän kappaletta. Zyskovicz on vahvasti ajanut kerjäämisen kieltämistä koko tarkastelujakson ajan. Myös Zyskoviczin kirjoituksiin viitataan useassa mielipiteessä, ja hänen kirjoituksiinsa vastataan. Keskusteluun ovat Zyskoviczin lisäksi osallistuneet myös muutamat muut poliittiset vaikuttajat, kuten sisäasiainministeri Päivi Räsänen ja europarlamentaarikko Riikka Manner.

Koska aineistoni on niin sanottu valmis aineisto, joka on siis ollut valmiina olemassa ennen tutkimustani, en ole voinut vaikuttaa sen muodostumiseen kuten olisin voinut, mikäli olisin tehnyt esimerkiksi haastatteluja. Näin ollen kirjoitukset ovat tyyliltään hyvin monenkirjavia. On pitkiä asiantuntijakirjoituksia ja toisaalta myös lyhyitä, muutaman rivin kirjoituksia, joissa huolestunut tai vihainen kansalainen ilmaisee

näkemyksensä. Keskustelu on paikoin poukkoilevaa, ja näkökulmat ja aiheet vaihtuvat paikoin tiuhaan. Aineistossa ei ole yhtään kirjoitusta, joka olisi Bulgarian tai Romanian romanin kirjoittama. Yksi kirjoitus oli suomalaisen romanin kirjoittama, mutta tässä hän ei ottanut kantaa kerjäläiskysymykseen.

Aineistossa on mukana myös kirjoituksia, joissa kirjoittaja ei suoraan ota kantaa mahdolliseen kerjäämiskieltoon. Kirjoituksissa sivutaan kerjäämistä köyhyyden yhteydessä. Kirjoittajat saattavat pohtia, että onko heillä enää muuta mahdollisuutta kuin kerjääminen. Mielestäni on tärkeää, että myös ne kirjoitukset ovat mukana, koska ne liittyvät läheisesti kerjäämisilmiöön köyhyyden ja huono-osaisuuden vuoksi.

Edellä mainitut seikat huomioon ottaen, voi mielipidekirjoitusten analysointi antaa hyvän kuvan käytävästä yleisestä keskustelusta. Tuomen ja Sarajärven mukaan esimerkiksi tarkasteltaessa nuorten anoreksiaa koskevia mielipidekirjoituksia saatetaan hyvin saada vastauksia siihen, miten nuoren anoreksian kokevat ja mitä he siitä ajattelevat. Lisäksi voidaan selvittää ennakkoluuloja ja mielikuvia siitä, miten anoreksia kehittyy ja miten se vaikuttaa ihmiseen. Oleellista anoreksiassa ei ole ainoastaan lääketieteellinen tieto, vaan myös nuorten näkemykset ja ajatukset. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 86.)

6 Analyysi

Aineistosta löytyi neljä eri teemaa, jotka näyttivät toistuvan usein kirjoittajien näkemyksissä. Teemat ovat *rasismi*, *keskustelu oikeuksista*, *kaupunkikuva* ja *vastuukeskustelu*. Teemojen kautta pyrin löytämään vastauksen tutkimuskysymykseen; millä perustein kirjoittaja perustelee kantaansa kerjäämiskieltoon?

Vaikka analyysi on tehty aineistolähtöisesti, on edellä mainittujen teemojen ”löytymistä” auttanut romaneista tehty aiempi tutkimus. Rasismi ja ihmisoikeudet ovat teemoja, joihin törmää lähes välttämättä tutkittaessa romaneiden nykytilannetta kuin historiaakin. Kerjäläiskysymystä tutkineiden Virpi Mäkisen ja Anne Birgitta Pessin mukaan kerjääminen on nykypäivänä ennen kaikkea ihmisoikeuskysymys, varsinkin mitä tulee romaneiden osalta. Heidän toimeentulonsa perustuu kerjäämiseen. Suuremmassa mittakaavassa voidaan katsoa, että EU:n koko 12 miljoonainen romanivähemmistö on jäänyt hyvinvointivaltion etuuskien ulkopuolelle. (Mäkinen & Pessi 2009, 21.)

Kaupunkiteema nousi aineistosta, koska Helsingin sanomissa käytävässä keskustelussa keskeisessä osassa on kerjäläisten toimiminen juuri kaupunkitilassa. Aiemmassa romanitutkimuksessa kaupunkia ei ole nostettu erityisesti esiin. Mielestäni on kuitenkin tärkeää tarkastella kerjäämisilmiötä kaupungissa, koska aineisto käsittelee kerjäläisyyttä nimenomaan kaupungissa. Myös lakialoitteessa mainitaan, kuinka ”kerjäläisongelma” vaikuttaa kaupunkiviihtyvyyteen ja turvallisuuteen (ks. s. 20), joten keskustelua käydään kaupunkikontekstissa.

Vastuun teemasta ei ole suoranaisesti keskusteltu aiemmassa romanitutkimuksessa. EU:n myötä kysymys on tullut kuitenkin yhä ajankohtaisemmaksi. Keskustelu vastuun paikantamisesta on mielipidekirjoituksissa varsin keskeisessä osassa.

Sitaattien perään, joita analyysissä on, olen kirjoittanut päivämäärän, jolloin mielipidekirjoitus on julkaistu. Mikäli kirjoittajan henkilöllisyydellä voidaan katsoa olevan merkitystä, olen maininnut kirjoittajan nimen erikseen.

6.1 Laki kohtelee kaikki tasapuolisesta – vai kohtelee? Teemana rasismi

Rasismi on teema, joka toistuu aineistossa usein. Yhtäältä rasismin nostavat aiheeksi ne, jotka ovat sitä mieltä, että kerjäämiskielto olisi syrjivä ja rasistinen. Toisaalta rasismista keskustelevat ne, jotka puolustavat kieltoa. Heidän mielestään laki ei olisi rasistinen, koska se koskisi kaikkia henkilöitä tasapuolisesti. Aineistossa keskustellaan paljon siitä, koskisiko kerjäämiskielto kaikkia vai vain romaneita. Moni mielipidekirjoittaja nostaa esiin rasismin ja syrjinnän. Lisäksi on useita hyvin erilaisia puheenvuoroja ja yksittäisiä lauseita, jotka voidaan tulkita rasistisiksi.

Kuten on edellä mainittu, Euroopan perusoikeusviraston mukaan romanit kohtaavat paljon rasismia ympäri Euroopan (ks s. 13.) ”Mustalaiset” tai romanit on jo pitkään tarkoittanut leimaa, joka tarkoittaa köyhyyttä, voimattomuutta ja useita erilaisia sosiaalisia ongelmia. Erityinen romanikulttuuri tai -kulttuurit on jätetty huomiotta. (Pogány 2004, 103.) Romanit kohtaavat Keski- ja Itä-Euroopassa rasismia hyvin monella tasolla ja tavalla. Esiintyy rasistisia hyökkäyksiä, porttikieltoja ravintoloihin, poliisin rutiininomaista ahdistelua ja suvaitsematonta ilmapiiriä (Pogány 2004, 166).

Suomessa rasismi oli hyvin vähän tutkittu ennen 1990-lukua. Usein on ajateltu, että koska Suomessa ei ole paljon maahanmuuttajia eikä suuria etnisiä vähemmistöjä, ei täällä ole rasismiakaan. Rasismia enemmän on keskusteltu syrjinnästä ja suvaitsemattomuudesta. (Rastas 2005, 69.) Rasismille on olemassa hyvin monenkirjavia määritelmiä. Suppeimpien määritelmien mukaan rasismi on pitää sisällään tietynlaiset opit, näkemykset ja asenteet ja niihin selkeästi sitoutunut toiminta. Kyseinen määritelmä jättää huomiotta ne ihmiset, jotka sanoutuvat irti rasismista, mutta jotka tiedostamattaan uusintavat rasistisia ajattelutapoja. (Rastas 2005 73–73.) Laajemmat teoriamääritelmät rasismista pyrkivät huomioimaan rasismin taustalla vaikuttavat ideologiat, rasismin erilaiset ilmenemismuodot ja rasismin seuraukset. (Rastas 2005, 74.) Perinteisesti rasismi on ollut ideologia, jonka mukaan toiset ”rodut” ovat arvohierarkiassa korkeammalla kuin toiset. Rotu määrittyy syntyperän mukaan. Nykykäsityksen mukaan ihmiskunta ei muodostu eri roduista, mutta käsitys roduista elää edelleen vahvana. (Joronen & Salonen 2006, 15–16.) Rasismia voidaan myös tarkastella siltä kantilta, oletetaanko ihmisryhmien erot johtuvan biologiasta vai kulttuurista. Biologinen rasismi, vanha/klassinen rasismi kiinnittää huomionsa biologiasta aiheutuviin ihmisten eroihin.

Uusi rasismi, differentialismi ja kulttuurinen rasismi painottaa kulttuuria erojen tekijänä. (Rastas 2005, 76–77.)

Rastas muistuttaa, että kaikkea puhetta ei pidä tulkita rasismiksi. Rasismi-käsite on jo kärsinyt inflaatiota, koska sitä käytetään liian usein. Kaikenlainen syrjintä ja erottelu eivät aina ole rasismia. Voi olla perusteltua olla esimerkiksi erilaisia ikärajoja. Tällöin ei tulisi kuitenkaan puhua ikärasismista. (Rastas 2005, 76.) Erilaisten ihonvärien havaitseminen, tai niistä puhuminen ei ole vielä rasismia. Rasismia on kun ”*jotkut diskurssit ohjaavat havaintojamme ja sitä, miten merkityksellistämme ja arvotamme eroja ihmisten ja ihmisryhmien välillä*” (mt., 84).

Rasismia tarkastellessa on tärkeää kiinnittää huomioita myös puhe- ja esitystapoihin, diskursseihin. Erilaisissa puhetavoissa ihmisiä ja ihmisryhmiä erotellaan ja arvotetaan eri tavoin. Samalla luodaan ja uusinnetaan ajatuksia ihmisten välisistä eroista. (Rastas 2005, 74–75.)

Moni mielipidekirjoittaja näyttää olevan tietoinen siitä, että romanien kokema rasismi on yleistä. Useissa kirjoituksissa viitataan romanien huonoon tilanteeseen lähtömaissa. Myös se, että romanit ovat läpi historiansa kokeneet rasismia, nostetaan useassa puheenvuorossa esille.

Usea kirjoittaja näkee kerjäämiskeskustelun ja lakiehdotuksen taustalla avointa rasismia. Vaikka kerjäämisen kieltävä laki koskisi kaikkia, näkee usea kirjoittaja, että laki on kohdistettu erityisesti romanikerjäläisiin. Tämän vuoksi lakia pidetään syrjivänä ja rasistisena. Eräs kirjoittaja pyytää julkista valtaa apuun rasismin kitkemisessä. Hän tunnistaa itsessään rasistin:

”Thaimaalaisessa naisessa hän näkee herkästi prostituoidun ja itäeurooppalaisessa romanissa varkaan.--- Ihmiset eivät jakaudu rasisteihin ja muihin. Rasismi itää meissä kaikissa. Siitä voi yrittää parantua. Tässä työssä ei kukaan pärjää yksin. Poliitikkaa tarvitaan, jotta voimme enenevästi toteuttaa hyvää yhdessä ja itsessämme ja pitää pimeitä puoliamme aisoissa.” 15.3.2011

Historiallinen perspektiivi on mukana monissa mielipiteissä. Ymmärretään, että romaneihin on kohdistunut syrjintää ja rasismia historian saatossa aiemminkin. 68-

vuotias kirjoittaja kertoo, kuinka hänen lapsuudessaan ”*vainottiin mustalaisia*”. Hän on pettynyt nykytilanteeseen:

”Nyt osoitetaan avointa rasismia Helsingin kaupunginjohtajaa myöten Bulgarian ja Romanian romaneille, siis mustalaisille. Olemme lapsuuteni alkupisteessä”. 27.4.2010

Näyttää jossain määrin siltä, että koska kerjäämiskielto liittyy vahvasti juuri romanikerjäläisiin, on aiheesta vaikea keskustella ilman keskustelua rasismista. Erilaisten, eri Euroopan maissa tehtyjen mielipidetutkimusten mukaan romanit ovat vähiten siedetty ihmisryhmä (Ollikainen 1995, 34).

Aineistossa on myös kirjoituksia, joissa esitetään mielipide esimerkiksi monikulttuurisuudesta tai maahanmuutosta laajemmasta näkökulmasta kuin vain romanikerjäläisten osalta. Romanikerjäläiset saatetaan mainita ikään kuin ohimennen esimerkkinä. Seuraavassa sitaatissa on kyse mielipidekirjoituksesta, jossa kirjoittaja kirjoittaa pitkän näkemyksensä siitä, kuinka suomalaiset voisivat oppia maahanmuuttajilta laajempaa katsantokantaa moniin sosiaalisiin haasteisiin. Samalla hän tulee esittäneeksi varsin yleistävän ja rasistisen näkemyksen kerjäläisistä:

”Mutta kuka vakavissaan kuvittelee, että aivan toisenlaisessa kulttuurissa kasvanut omaksuu uuden kulttuurin tavat ja arvot tuosta vain, simsalabim – haasteita ja ongelmitta? (Enkä nyt puolustele rikollisia, työnvieroksujia enkä kerjäläisiä tai siipeilijöitä.)” 20.6.2010

Sen sijaan ne kirjoittajat, jotka ovat avoimesti kerjäämiskiellon kannalla, eivät näe laissa mitään rasistista. Monet eivät mainitse rasismia lainkaan, ellei kyse ole vastausta johonkin aiempaan kannanottoon, jossa lakia on syytetty rasistiseksi. Kantaa rasismiin ottaa esimerkiksi poliisijohtaja Pentti Saira, joka toimi kerjäämisen kieltämistä selvittäneen työryhmän puheenjohtajana.

”Työryhmä painotti, että kerjäämisen kieltämistä koskevien esitysten ei tulisi olla ristiriidassa perustuslain syrjintäkiellon kanssa. Kerjäämiskielto koskisi kaikkia Suomessa olevia henkilöitä. Sinänsä tosiasia oli, että työryhmän toimiaikana kerjäämistä harjoittivat pääosin Romanian vähemmistöön kuuluvat kansalaiset. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö muiden Euroopan unionin maiden kansalaisia voisi tulevaisuudessa saapua Suomeen samassa tarkoituksessa.” 7.5.2013

Eräs aineistossa toistuva näkökulma on valtaapitävien tietämättömyys vähemmistöjen ominaispiirteistä ja siitä kuinka vähemmistöjen edustajat eivät saa ääntään kuuluviin. Näissä puheenvuoroissa ei puhuta ainoastaan romaneista, vaan myös muista vähemmistöistä. Aineiston tiettävästi ainoassa romanin kirjoittamassa kirjoituksessa nimetön kirjoittaja kirjoittajaa, kuinka hänen siskonsa on kokenut rasismia opiskellessaan korkeakoulussa. Kirjoittajan mukaan ”romanin” ääni ei paina yhtä paljon kuin ”suomalaisen” ääni:

”Selväksi on tullut, että jos suomalainen väittää jotain romanista, ei romanin kertomusta tapahtuneesta usko kukaan. Miksi siis haluaisin olla enää osallisena yhteiskunnassanne, jossa minun pitää olla kaksi kertaa parempi kaikessa ollakseni hyväksyty?” 27.11.2011

Myös romanitutkimuksen mukaan rasismi vaikuttaa edelleen vahvasti suhtautumisessa romaneihin. Romaneihin ei luoteta, ja pahimmillaan heidät nähdään villeinä luonnonlapsina, joilla ei ole älyllisiä lahjoja, ja jotka tarvitsevat isällistä ohjausta. Näin ollen menestyäkseen heillä ei ole varaa epäonnistumisiin. (Ollikainen 1995, 36–37.)

Suvaitsevaisuus-sana toistuu aineistossa usein. Suvaitsevaisuuden käsitteeseen liittyy vahva moraalinen ja tunnelataus. Nykyään suvaitsevaisuuden katsotaan olevan normi: jokaisen ”hyvän” ihmisen tulee olla suvaitsevainen. (Suurpää 2005, 43.) Aivan kuten eräs kirjoittaja sen ilmaiseekin:

”Elän vielä siinä toivossa, että tulevaisuudessa suvaitsevaisuus ja toisten hyväksyminen olisivat meistä jokaisesta löytyvä itsestään selvä ominaisuus” 1.4.2011

Suvaitsevaisuudella voidaan yhtäältä tarkoittaa periaatetta, joka ylläpitää yhteiskunnallista järjestystä. Suvaitsevaisuus vaikuttaa kulttuuristen tai etnisten vähemmistöjen ja valtaväestön valtasuhteissa. Valtaväestö näyttää määrittelevän melko tarkasti sitä, keitä ja miten heidän tulee suvaita. Myös se, että toiset on määritelty vähemmistöksi ja toiset valtaväestöksi pitää sisällään ajatuksen hierarkkisesta järjestyksestä. Sen sijaan vähemmistöihin kuuluvien suvaitsevaisuus on jäänyt melko vähälle huomiolle. (Suurpää 2005, 47–48.)

Vaikuttaa, että ne mielipidekirjoittajat, jotka mainitsevat suvaitsevaisuuden, eivät ole tulleet ajatelleeksi valtasuhteita, joita suvaitsevaisuuspuhekin osaltaan ylläpitää.

Suvaitsevaisuudesta puhuminen vaikuttaa inhimilliseltä toiveelta, että rasismia olisi vähemmän, ja ihmiset ymmärtäisivät toisiaan nykyistä paremmin.

”Suuttumus ja viha rasisteja kohtaan antaa heille, ihmisraukoille, vain lisää lannoitetta. On keksittävä jotakin parempaa, humanimpaa ja ihmisarvoa ylläpitävää suvaitsevaisuutta.” 27.4.2010

Silloinkin, kun ihmisten tai viranomaisten toiminta selkeästi vaikuttaa rasisiselta ja toiminta uusintaa epätasa-arvoa, on vaikeaa osoittaa, että toiminta on rassistista.

Esimerkiksi silloin, jos toimintaa ohjaavat oletukset siitä, että tietyt henkilöt kuuluvat tiettyyn ryhmään, ja että he ovat siksi tietynlaisia ja erilaisia. (Rastas 2005, 91–92.)

Rasismia, joka vaikuttaa yhteiskunnan rakenteissa, on tutkittu Suomessa vain vähän. Se ei kuitenkaan tarkoita, ettei institutionaalista rasismia olisi. (Rastas 2005, 94.)

Erityisesti viranomaiskeskustelussa suvaitsevaisuudella tarkoitetaan usein rasismin vastakohtaa. Suvaitsevaisuuden määritelmään liittyy kuitenkin vahvasti ajatus, että samankaltaisuus tarkoittaa harmoniaa ja mahdolliset jännitteet syntyvät ihmisten eroista. Sama ajatus liittyy myös rasismiin. (Suurpää 2005, 58, 60.)

6.2 Kenellä on oikeus kerjätä? – Keskustelu oikeuksista

Yksi aineistossa usein toistuva teema on oikeuksiin liittyvät kysymykset. Kirjoituksissa kysytään ja yritetään löytää vastauksia kysymykseen: kenellä on oikeus kerjätä kadulla? Koskisiko kerjäämiskielto myös muita rahankerääjiä kuin vain henkilöitä, jotka tunnistamme kerjäläisiksi? Oikeusnäkökulmaan liittyvät keskeisesti myös ihmisoikeudet, joista keskustellaan aineistossa erityisen paljon. Tämän teeman alla keskustellaan ihmisoikeuksista laajemmin, eikä ainoastaan romanien ihmisoikeuksista.

Vuonna 1948 Yhdistyneet Kansakunnat (YK) hyväksyi yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen, jonka tarkoituksena on turvata yhtäläiset vapaudet kaikille ihmiskunnan jäsenille. (YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus.) Myös Romania ja Bulgaria ovat YK:n jäsenmaita. Sopimuksen mukaan kaikki ovat yhdenvertaisia, eikä

erottelua pidä tehdä taustan, uskonnon, sukupuolen tai muun tekijän mukaan (artiklat 1 ja 2). Kaikki ovat lain edessä yhdenvertaisia (artikla 7).

Ihmisoikeussopimuksessa (artikla 23) taataan jokaiselle myös oikeus työntekoon ja siitä saatavaan kohtuulliseen toimeentuloon. Myös riittävä elintaso on ihmisoikeus (artikla 25). Tästä monet Helsingin sanomien mielipidekirjoittajat muistuttavat. Sanotaan, että kerjääminen ei ole ihmisarvon mukaista elämää, ja siksi kerjääminen pitäisi kieltää. Toisaalta kerjäämisen kieltoa vastustetaan juuri siitä syystä, että jokaisella on oikeus työntekoon, ja kerjääminen voidaan nähdä työnä. Esitetäänpä aineistossa kerjäämisen ”virallistamista” työnteoksi: kerjäämiseen tulisi hakea virallinen lupa.

Oikeudesta työhön ja kohtuulliseen toimeentuloon käydään keskustelua myös silloin kun keskustellaan köyhyydestä. Köyhyys on ihmisoikeuskysymys. Köyhyys toistuu useassa puheenvuorossa. Köyhyys koskettaa oleellisesti romanikerjäläisiä, mutta myös yhä useampaa suomalaista. Monet kirjoittajista näyttävät olevan huolissaan köyhien oikeuksista, mikäli kerjääminen kielletään. Mitä jää jäljelle, jos ei ole mahdollista edes kerjätä? Jos kerjääminen kielletään, se olisi kiellettyä myös suomalaisilta köyhiltä. Muutama (nimetön) kirjoittaja kertoo omasta köyhyydestään, ja pohtii, onko hänenkin pian lähdeittävä kerjäämään elantoaan. Kirjoittajat rinnastavat itsensä romanikerjäläisiin. Näyttää siltä, että kirjoittajat ymmärtävät romanien tilannetta juuri siksi, koska kokevat olevansa itsekin hyvin vaikeassa taloudellisessa tilanteessa. Näiden ja useiden muidenkin kirjoittajien mukaan kerjäämisen ja köyhyyden vähentämiseksi tulisi löytää muita keinoja kuin kerjäämisen kriminalisointi. Kuten eräs keskustelija sen sanookin:

”Syyt siihen, miksi kadulla kerjätään, kuten köyhyys, nälkä, kylmä ja työttömyys, eivät poistu, puhumattakaan siitä, mikä kylmän ja nälän aiheuttaa. Ainoa, mikä poistuu, ovat näkyvät muistutukset kerjäämisen syistä. Jään odottamaan Zyskowiczilta ja Holmlundilta kunnianhimoisempaa projektia kieltää köyhyys. Ei sitäkään tänne haluta, mutta täällä se vain on.” 8.10.2010

Zygmunt Bauman (1998) kirjoittaa teoksessaan ”Work, consumerism and the new poor”, siitä kuinka modernissa ajassa köyhyydestä on tullut rikos. Kun köyhyydestä tulee rikos, ei sitä tarvitse myöskään pohtia eettiseltä kannalta.

Suomessa köyhyys on viime vuosikymmeninä muuttunut yhä enemmän absoluuttisesta köyhyydestä suhteelliseksi köyhyydeksi. Absoluuttisessa köyhyydessä köyhyys uhkaa terveyttä ja fyysistä toimintakykyä, kun taas suhteellinen köyhyys liittyy eriarvoisuuteen kulutusmahdollisuuksien jäädessä kauas keskimääräisestä. (Karisto yms. 2003, 83.)

Romanien köyhyyden kitkeminen on suuri haaste romaneille ja ympäröiville yhteiskunnille. Keski- ja Itä-Euroopan talous ja sosiaalinen koheesio on uhattuna romanien köyhyyden vuoksi. Maailmanpankin raportin mukaan romanien köyhyyden taustalla on köyhyyden ja syrjäytymisen noidankehä. Romanien pääsyä työmarkkinoille vaikeuttaa matala koulutustaso, maantieteellinen eristyneisyys ja syrjintä, jota romanit kokevat. Myös koulussa laiminlyödään romanikulttuurin ja -kielen opetus. (Pogány 2004, 190.)

Suhtautuminen köyhyyteen vaikuttaa myös siihen, miten kerjäämiseen suhtaudutaan. Seuraava malli esittää, miten köyhyyteen ja köyhyyden syihin asennoidutaan (Oorschot & Halman; tässä Pessi 2009, 239):

	Yksilöllinen syy	Sosiaalinen syy
Syytös	Köyhät laiskoja ja/tai moraalittomia	Köyhät sorrettuja; toisten toimien epäoikeudenmukaisuuden ulkopuolella
Kohtalo	Köyhät huono-onnisia	Köyhät kontrolloimattomien voimien vaikutuksen alaisina

Taulukko 1

Mallin mukaiset suhtautumistavat on nähtävissä myös aineistossa. Syytöksenä yksilöllinen syy, että köyhät ovat laiskoja ja/tai moraalittomia, näkyy selkeimmin mielipiteissä, joissa kyseenalaistetaan kerjäläisten köyhyys kokonaan. Epäillään, ovatko kerjäläiset todella rahan tarpeessa, vai ovatko kerjäläiset valekerjäläisiä. Myös näkemykset siitä, että kerjäläiset ovat osallisia rikolliseen toimintaan, syyttää osaltaan kerjäläisiä moraalittomuudesta. Epäillään, ovatko kerjäläiset todellisuudessa köyhiä, koska heillä on ollut taloudellisesti mahdollista matkustaa Suomeen.

Jotkut mielipidekirjoittajat vertaavat romanien tilannetta muihin heikossa asemassa oleviin henkilöihin. Ihmetellään, miten romaneilla on oikeus muiden muassa tulla Suomeen, kun joitain muita käännytetään pois maasta. Jotkut romanit hakivat tietävästi turvapaikkaa Suomesta. Eräs mielipidekirjoittaja

Aineistossa näkyy vahvasti myös sosiaalisen syyn ymmärtäminen köyhyiden (ja kerjäämisen) taustalla. Kun köyhyiden taustalle nähdään sosiaalinen syy, myös halu auttamiseen ja ymmärtämiseen lisääntyy.

Siihen, suhtaudutaanko köyhiin apua ansaitsevina vai ei-ansaitsevina, vaikuttaa viisi tekijää:

- 1 Kontrolli: Onko köyhyys köyhän omassa kontrollissa ja onko köyhä vastuussa köyhyydestään? Mitä vähemmän asia on köyhän omassa kontrollissa, sitä enemmän hänen katsotaan ansaitsevan apua.
- 2 Tarve: Kuinka suuri avuntarve on? Mitä suurempi, sen ansaitumpaa apu on.
- 3 Identiteetti: Kuinka ”lähellä” köyhä on? Kuinka tuttu köyhä on? Tutumpi ansaitsee apua enemmän.
- 4 Asenne: Kuinka kiitollinen ja alistuvainen köyhä on?
- 5 Vastavuoroisuus: Kuinka vastavuoroista apu on? Onko köyhä ansainnut apunsa? Mitä vastavuoroisempaa, sitä ansaitumpaa apu on.

(Oorschot 2000, 36.)

Erityisesti kohtien 2 ja 3 pohtiminen näkyy aineistossa. Mikäli apu on ansaittua, tekee se tuolloin kerjäämisenkin oikeutetuimmaksi. Useat kirjoittajat ovat sitä mieltä, että

romanikerjäläisillä on suuri avuntarve. Tästä kertovat osaltaan myös kaikki ne käytännön keinot, joita esitetään kerjäläisten avuksi. Ehdotetaan, että kerjäläiset voisivat tehdä erilaisia helppoja, matalasti palkattuja töitä, ja ansaita niillä elantonsa.

Monessa mielipidekirjoituksessa nostetaan esille muiden maahanmuuttajien tai suomalaisten kokema köyhyys. Pohditaan, että onko romanikerjäläiset niitä, joihin apu tulisi kohdistaa:

”Satoja ihmisiä rekrytoitiin puolustamaan romanileirejä, mutta en ole nähnyt yhtään mielenosoitusta Haagan asunnottomien puolesta. – Antakaamme arvoa vihdoinkin myös suomalaisille syrjäytyneille ja maaseudun vähäosaisille ihmisille.” 16.11.2011

Pessi on tutkinut suomalaisten asenteita auttamiseen. Tutkimuksesta ilmeni, että vähiten suomalaiset haluavat auttaa huumeidenkäyttäjien ja alkoholistien lisäksi kadulla kerjäävää ihmistä. Tutkimuksen mukaan kadulla kerjäävää ihmistä olisi valmis auttamaan 22 % tutkimukseen vastanneista. (Pessi 2009, 246.)

Keskustelussa romanikerjäläisten huonosta sosiaalisesta ja taloudellisesta tilanteesta nostetaan esiin myös koulutus keinona nostaa romanien asemaa. Kouluttamalla romanilapsia annettaisiin heille paremmat eväät selviytyä elämästä niin, että ei tarvitsisi lähteä kerjuulle. Oikeus opetukseen on myös turvattu ihmisoikeussopimuksessa. Kaikilla tulee olla oikeus maksuttomaan alkeis- ja perusopetukseen (artikla 26).

”EU:n tulisi rahoittaa Itä-Euroopan romaniväestölle koulujärjestelmä---. EU-tuella olisi koulutettava uusi sukupolvi, joka kykenisi ottamaan lopulta vastuun itsestään.” 3.4.2011

Keski- ja Itä-Euroopan maat ovat sitoutuneet perustuslaeissaan turvaamaan yksilöiden oikeudet. Esimerkiksi Romanian perustuslaissa sitoudutaan myös kansalaisten yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen. Entiset kommunistimaat ovat myös allekirjoittaneet erilaisia ihmisoikeussopimuksia: muiden muassa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehty yleissopimus ja Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus. (Pogány 2004, 97–98.)

Teoriassa romanien perusoikeuksista pidetään parempaa huolta kuin koskaan aiemmin historian aikana. Kuitenkin on hyvin tiedossa, etteivät ihmisoikeudet toteudu romanien

kohdalla Keski- ja Itä-Euroopassa. Köyhyys, työttömyys ja sosiaalinen syrjäytyminen ovat kaventaneet romanien kansalaisvapauksia, ja tehneet monista oikeuksista tyhjiä kirjaimia. Esimerkiksi oikeudella poliittiseen osallistumiseen on melko vähän merkitystä ihmisille, jotka sinnittelevät eloonjäämisestään ”*haisevissa siirtokunnissa tai asuvat luvatta huterissa vuokratasarmeissa vailla sähköä*”. (Pogány 2004, 151.) Myös Tanner on päätenyt tutkimuksessaan siihen, että Euroopassa romanien elinolot ovat joitain yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta johdonmukaisesti valtaväestöä huonommat. Näin on erityisesti Kosovossa, Bulgariassa, Romaniassa, Tshekissä ja Slovakiassa, joissa elinolot ovat ”*huolestuttavat*”. (Tanner 2000, 160.)

Oikeuksista puhuttaessa jotkut kirjoittajat muistuttavat, että romanikerjäläisillä tulee olla samat oikeudet kuin muillakin EU-kansalaisilla. Keskeisimpänä oikeutena (ihmisoikeuksien lisäksi) nostetaan EU-kansalaisen oikeus vapaaseen liikkumiseen.

Aineistossa löytää myös useita viittauksia eri poliittisiin ryhmiin, jotka ”kerjäävät” rahaa toimintaansa. Toisaalta keskusteluun nostetaan myös kaduilla toimivat erilaisten järjestöjen varainkerjääjät. Useassa puheenvuorossa halutaan kieltään myös nämä niin sanotut viralliset rahan kerjääjät. Vertaukset ja viittaukset ovat mielenkiintoisia juuri sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Miksi toisilla on oikeus kerätä rahaa, kun se samaan aikaan halutaan kieltää yhdeltä vähemmistöryhmältä?

6.3 Kerjäläiset kaupungissa – Ei-toivotut kaupunkitilassa

Kerjäläisiin suhtautumista on mielestäni tärkeää ja mielenkiintoista tarkastella juuri kaupunkiympäristössä. Helsingin sanomien mielipidekirjoitusten voi olettaa pääsääntöisesti koskevan nimenomaan kaupungissa esiintyvää kerjäämisilmiötä. Kaupungistuminen on myös oleellisesti vaikuttanut modernin yhteiskunnan muodostumiseen, joten sen tarkastelu sopii tähän yhteyteen.

Wirth’n mukaan kaupunki on luonnollisesti keskeisessä roolissa kaupungistumisessa, mutta kaupungistumisen vaikutukset ei rajoitu pelkästään itse kaupunkiin. Oleellista on, kuinka kaupungistuminen on vaikuttanut kaikkeen sosiaaliseen elämään. Kaupungeissa monenlaiset erilaiset yksilöt kohtaavat, läheiset tuttavuussuhteet näyttävät puuttuvan ja ihmisuhteita leimaa anonymiteetti, pinnallisuus ja tilapäisyys. Ihmissuhteissa vaikuttaa

yhtäältä fyysisen läheisyyden ja toisaalta sosiaalisen etäisyyden samanaikaisuus. Kaupunkilaisten heterogeenisuus rikkoo perinteisiä sosiaalisia rakenteita ja lisää liikkuvuutta ja turvattomuuden tunnetta. (Wirth 1938, 1.)

Keskeisiä urbanisaation teoriaan liittyviä seikkoja on asukkaiden heterogeenisuus ja se, että kaupunki ei itse tuota lisää (tarpeeksi) uusia kaupunkilaisia, vaan uudet asukkaat tulevat kaupungin ulkopuolelta. Mitä suurempi ja tiiviimpi kaupunki, ja mitä enemmän heterogeenisia ihmisiä siellä asuu, sitä enemmän kaupungille ominaiset piirteet ilmenevät. Kaupunki ei näytä itse pystyvänsä tuottamaan riittävästi uusia kaupunkilaisia, joten kaupungin luoteeseen kuuluu vahvasti kaupunkiin muutto. Toisin sanoen kaupunkiin muutetaan huomattavissa määrin maaseudulta ja ulkomailta. Voidaan katsoa, että kaupunkiin kuuluu ihmisten erilaisuus. Se, että ihmiset ovat hyvin erilaisia, hyödyttää kaupunkia ja kaupunkilaisia. (Wirth 1938, 9-10).

Romanikerjäläiset ovat osaltaan lisänneet Helsingin katukuvan heterogeenisuutta. Kerjääminen katukuvassa tuntuu monelle kaupunkilaiselle vieraalta, jopa vastenmieliseltä. Aineiston mukaan juuri romanikerjäläisten erilaisuus ja sopimattomuus katukuvaan on keskeinen ongelma. Monen kirjoittajan mukaan kerjääminen ei sovi suomalaiseen katukuvaan.

Nimby-ilmiöllä tarkoitetaan, jossa asuinalueen asukkaat vastustavat paikallisesti joidenkin epätoivottujen toimintojen tai rakennusten sijoittamista alueelle. Nimby viittaa sanoihin Not in my back yard. Ilmiöön kuuluu, että hankkeiden vastustajien mukaan hanke voidaan toteuttaa missä tahansa muualla, mutta ei omalla asuinalueella. (Kopomaa & Peltonen 2008, 9.) Ilmiön taustalla on kaupunkien sosiaalinen ja fyysinen tiivistyminen. Asukkaat eivät halua naapurikseen sellaisia ihmisiä, jotka on leimattu syrjäytyneiksi. (mt., 12.)

Vaikka nimby viittaa hieman erilaiseen ilmiöön, kuin mikä romanikerjäläisten kohdalla on kyseessä, voi kerjäläiskysymystäkin käsitellä sen kontekstissa. Aineiston mukaan kerjäläisiä ei haluta *meidän kaupunkiimme* sen ilmettä ja tunnelmaa pilaamaan. Paljon pohdintaa herättää myös, mitä muut mahtavat mieltä pääkaupungistamme. Pelätään, että Helsingin arvo ulkomaalaisten turistien silmissä laskee:

”Turistit kertovat kotonaan todennäköisesti Helsingin olevan pieni, viehättävä kaupunki, jossa yllättäen olikin ihan lämmintä, mutta että se eroaa muista Skandinavian maista ainakin siinä, että kerjäläisiä oli runsaasti. Tällaisen kuvanko haluamme heille antaa, tällaista imagoa levittää ympäri maailmaa? Miksi Tukholmassa ei ollut kerjäläisiä mutta Helsingissä on?” 9.7.2010

Oleellista ei liene se, että myös Ruotsissa ja Tukholmassa on kerjäläisiä, vaan se, kuinka kerjäläisten oletetaan vaikuttavan Helsingin imagoon.

Turvallisuus on myös osa kaupunkikuvaa. Turvallisuus nähdään osana kaupunkien imagonrakennusta. Turvallisuus vaikuttaa kaupungin taloudelliseen menestykseen eri kaupunginosien ja toisten kaupunkien välisessä kilpailussa. Turvallisuuden mainostaminen voi usein tarkoittaa nollatoleranssia ja sitä, että erilaisuus pyyhitään pois näköpiiristä. (Koskela 2009, 326.)

Baumanin mukaan kaupungeissa uhkakuvat tulevat yhä enenevässä määrin kaupungin sisältä. Epäilyttävät vieraat ihmiset ovat kaupungin sisällä, ei ulkopuolella. Pisimmälle vietyinä tämä epäluulo ja pelko muita kanssaeläjiä kohtaan johtavat suljettujen asuinalueiden (gated communities) rakentamiseen. (Bauman 2005, 164.) Tämä tarkoittaa kaupunginosaa, joka on aidattu, ja sisäänpääsy alueelle on rajattu. Baumanin mukaan lisääntynyt epävarmuus kaupungissa synnyttää pelkoa, ja taistelu epävarmuutta vastaan on tätä nykyä kaupunkisuunnittelussa tärkeässä roolissa. On kuitenkin muistettava, että samalla kun poistetaan epävarmuutta, on hyvin todennäköistä että myös kaupunkielämään kuuluva yllätyksellisyys, joustavuus ja spontaanius häviävät. (mt., 166).

Julkinen tila on kaupunkiin liittyvä käsite, josta keskustellaan nykyään erityisesti länsimaisen kaupungin näkökulmasta. Perinteisesti julkinen tila ei ollut kenenkään maata, vaan se on julkinen tila yhteenkokoontumiselle. Julkinen tila on palvellut mielipiteen ilmaisua ja kuluttamista. Nykyään on nähtävissä kehityskulku, jossa kuluttaminen saa julkisessa tilassa suuremman painoarvon kuin mahdollisuus mielipiteen ilmaisuun. Julkisessa tilassa on myös kontrollia, jonka perusteella tiettyjen ihmisryhmien liikkumista ja läsnäoloa on rajoitettu. Perinteisesti rajoituksia on ollut sukupuolen ja ihonvärin mukaan, kaupungista ja maasta riippuen. Nykyään kontrolloituja ovat muiden muassa juuri kerjäläiset, asunnottomat ja katukauppiat.

(Koskela 2009, 200–201.) Koska kontrolli kohdistuu yhteiskunnan heikompiosaisiin, ei vastarintaa yleensä ilmene (mt., 210).

Esimerkiksi Yhdysvalloissa on erilaisia kodittomiin ihmisiin kohdistuvia lakeja, joilla pyritään tekemään kodittomuus laittomaksi, kieltämällä kuitenkin itse kodittomuutta. Esimerkiksi nukkuminen julkisessa tilassa on saatettu kieltää lailla. Selviytyminen kodittomana on tehty käytännössä laeilla mahdottomaksi. (Mitchell 2003, 162–163.) Sama analogia näyttää toistuvan romanikerjäläisten kohdalla. Sosiaaliseen kysymykseen tartutaan kieltämällä yksi sosiaalisen ongelman seuraus, kerjääminen.

Jonkin ryhmän määrittely ei-toivotuksi tapahtuu aina ryhmän ulkopuolelta käsin. Ryhmällä on jonkinlaista poikkeavaa käyttäytymistä, jonka muut kokevat häiriköinniksi, mistä johtuen ryhmä halutaan sulkea julkisen, avoimen tilan ulkopuolelle. Sulkemiseen liittyy ajatus, että tällöin tilasta uskotaan saavan maksimaalinen yksityinen ja kokonaishyöty. Tämä taas liittyy ajatukseen, että häiriköinti vähentää kaikkien mahdollisuuksia käyttää tilaa. Perinteisesti Suomessa ei-toivotuksi ryhmäksi on käsitetty esimerkiksi alkoholistiporukat. (Kopomaa 1997, 109.)

Kaupunkitilan siistiminen ei-toivotuista ihmisistä ei ikinä voi olla kestävä (turvallisuus)ratkaisu. Tällöin puututaan ongelman näkyvään puoleen, eikä itse ongelmaan. Näin ollen ongelma siirtyy, ei poistu. Tilan puhdistaminen palvelee hyväosaisia, kun taas heikompiosaisien oikeus kaupunkitilaan kaventuu. (Koskela 2009, 211.)

Erilaisten ”juoppoporukoiden” hakeutuessa useimmiten kaupungin marginaaliin, ei-kenenkään maalle (puistoihin ja kaupungin laitamille) (Koskela 2009, 109), ovat romanikerjäläiset näyttäneet toimivan aktiivisesti juuri kaupungin keskustassa. Ei-toivottu ryhmä on tullut hyvinkin näkyväksi. Uskallan väittää, että keskustelu romanikerjäläisten kohdalla ei olisi ollut näin kiivasta, tai ainakin sitä käytäisiin eri teemoin, mikäli kerjäläisiä ei näkyisi kaupungissa näkyvillä paikoilla, vaan he toimisivat kaupunkien laitamilla ja joutomailla.

Koskelan mukaan kerjäläiset ovat keskustelun keskiössä osittain siksi, että kerjäläisten alleviivaavat kehityskulkua, jossa hyvinvointivaltiota on purettu ja tuloerot ovat

kasvaneet. Suomalaiset köyhät eivät kuitenkaan ole kerjäämässä kadunkulmassa, vaan he jonottavat leipäjonoissa, jotka ovat poissa ylemmän keskiluokan näköpiiristä. Sen sijaan näkyvät köyhät, romanikerjäläiset, ärsyttävät. Ärsytyksestä johtuen kerjäläisiä määritellään muun muassa mediassa *uhkaaviksi*. *Pelon sosiaalinen tuottaminen* kuuluu niin vahvasti kulttuuriimme, että se on haluttu liittää myös kerjäläisilmiöön. Näin siitä huolimatta, että useimmiten kadulla kerjäävä romani ei ole uhka kaupunkilaisen turvallisuudelle. (Koskela 2009, 204–205.)

Kerjäläisistä turvallisuutta uhkaavana asiana keskustellaan mielipidekirjoituksista melko vähän. Maininnat jäävät muutamaan. Esimerkkitapaus kertoo, että kerjäläisten sijaan hänelle turvattomuuden tunnetta aiheuttavat jalkakäytävillä pyöräily ja katujen liukkaus. Sen sijaan kerjäläiset eivät pelota:

”Kaupunginjohtaja Jussi Pajusen ja poliisipäällikkö Jukka Riikosen mukaan (HS Kaupunki 9.10.2010) Helsingissä olevat romanikerjäläiset aiheuttavat ”ikääntyville” turvattomuudentunnetta. Olen 86-vuotias enkä pelkää vähääkään kerjäläisiä. Muita tunteita he kyllä herättävät: hämmennystä, sääliä ja häpeää.” 12.10.2010

Aineiston perusteella näyttää, että kerjäläisiä ei nähdä turvallisuushkana.

Turvallisuusteema näyttää tulevan ylhäältäpäin: viranomaisilta ja poliitikoilta. Koskelan mukaan nykyään tehtävien turvallisuussuunnitelmien ja -strategioiden voidaan katsoa enemmänkin tuottavan uhkakuvia kuin lisäävän turvallisuutta. Pelkoa tuotetaan sosiaalisesti, kun kaikki Suomen kunnat ovat velvoitettuja tekemään turvallisuussuunnitelman, jossa turvallisuusuhat määritellään. (Koskela 2009, 255.)

Yhteistyö eri viranomaisten ja muiden toimijoiden välillä on toki positiivista, mutta kun kyseessä on turvallisuusohjelmat, ongelmaksi nousee me ja muut -jaottelun uusintaminen. Turvallisuusohjelmilla halutaan varmistaa, että *kunnolliset* kansalaiset ovat suojattuja *niiltä* muilta, ulkopuolelta tulevilta uhkaavilta yksilöiltä ja ryhmiltä.

Potentiaalinen paha on *ulkopuolella*. (Koskela 2009, 258.) Varsin mielenkiintoista on, että yksi harvoista kirjoittajista, jotka mainitsevat turvallisuuden, on juuri sisäasiainministeri Päivi Räsänen:

”Romanien elinoloja tulee kohentaa niin EU:n kuin kansalaisyhteiskunnankin toimesta. Väestönsan syrjäytyminen on ihmisarvoa alentavaa ja tuo turvattomuutta koko yhteiskuntaan.” 3.11.2011

Leipäjonot mainitaan aineistossa useasti. Kirjoittajat vertaavat romanikerjäläisten tilannetta suomalaisiin köyhiin, jotka yhä enenevässä määrin joutuvat turvautumaan hyväntekeväisyyteen perustuvaan ruoka-apuun. Usea kirjoittaja näyttää tehneen saman huomion kuin Koskela edellä: Leipäjonot eivät ole katukuvassa yhtä näkyvä ilmiö kuin kerjäläiset, joten niihin ei kiinnitetä niin paljon huomioita kuin kerjäläisiin. Seuraava sitaatti on kirjoittajalta, joka tuntee empatiaa romanikerjäläisiä kohtaan. Hän muistuttaa, kuinka Suomessakin on vielä 1930-luvulla jouduttu lähtemään kerjuulle:

”Kenenkään ei kai silloin voinut edes häivähtää mieleen, että nuo kanssaeläjät pitäisi saada pois silmistä tekemällä heistä rikollisia. Ei kai kukaan nykyisinkään ole ajatellut, että leipäjonot olisivat rikollisten joukkokokoonnutumisia.” 7.6.2010

Kaupunkitilan sosiaalista avoimuutta voidaan rajoittaa ympäristön sosiaalisella saneerauksella. Keinoja ovat muun muassa kaupungin suunnitteluratkaisut ja toisaalta katukäyttäytymiseen vaikuttavat säännöt ja normit. Niillä voidaan rajoittaa ei-toivottujen henkilöiden ja ryhmien käyttäytymistä. (Kopomaa 1997, 127.)

Kerjäläiskiellossa voidaan katsoa olevan kyse juuri tämänlaisesta saneerauksesta.

Kerjäämiskiello koskisi voimaantullessaan kaikkia, mitä useassa mielipidekirjoituksessakin muistutetaan, mutta käytännössä lakia suunnitellaan rajoittamaan juuri romanikerjäläisten toimintaa. Kerjäläiskiellolla ei haluta vaikuttaa erityisesti esimerkiksi niin kutsuttujen feissareiden toimintaan. Useassa mielipidekirjoituksessa kirjoittaja nostaa esiin kadulla toimivat varankerjääjät, joiden toiminta koetaan usein häiritsevämmäksi kuin kerjäläisten läsnäolo.

Mitchell tutki yhdysvaltalaisia kaupunkeja, ja pohtii kysymystä, kenellä on oikeus kaupunkiin ja julkiseen tilaan sekä miten tuo oikeus on määritelty. Hänen mukaansa julkista tilaa määriteltäessä seuraavat vastaparit ovat oleellisia: inkluusio ja ekskluusio, järjestys ja epäjärjestys, rationaalisuus ja irrationaalisuus sekä väkivalta ja rauhanomaisuus (Mitchell 2003, 51). Julkinen tila ja oikeus siihen ovat aina neuvottelujen tulosta (mt., 190).

Mitchell on tutkinut erityisesti kodittomien asemaa ja heidän oikeuksiaan. Kodittomat ovat vastentahtoisesti julkisessa tilassa, kun taas kansalaisuus modernissa demokratiassa on yleensä vapaaehtoisuuden eetos. Tästä seuraa se, että kodittomia ei voida pitää

kunnon kansalaisina, koska he eivät elä niin kuin itse haluavat. Näin myös oikeuksien rajoittamista on helpompi perustella. Paradoksaalista on myös, että vaikka kodittomat elävät julkisessa tilassa, heitä ei kuitenkaan nähdä osana julkista tilaa. Kodittomat joutuvat julkisessa tilassa toimittamaan hyvin yksityisiäkin asioita (wc-käynnit, peseytyminen, sukupuolielämä), jotka yleisemmin hoidetaan yksityisessä tilassa. Näin ollen kodittomia ei haluta edes nähdä osana julkista tilaa. Tämä on esimerkki julkisen tilan poissulkevuudesta: julkinen tila määritellään aina niin, että siihen kuuluu joitain asioita, ja jotkut asiat jätetään sen ulkopuolelle, eikä kaikki *tilassa oleva* ole julkista tilaa. (Mitchell 2003,135–136.)

Romanien kohdalla on keskeistä se, että he toimivat ja näkyvät juuri julkisessa tilassa. Ongelma olisi erilainen, tai sitä ei olisi, mikäli kyse olisi esimerkiksi puolijulkisesta tilasta. Puolijulkisella viitataan tilaan, jossa massat liikkuvat, mutta joka on kuitenkin yksityisen tahon omistama. Näissä puolijulkisissa tiloissa esimerkiksi kauppakeskuksissa yksityisten vartiointiliikkeiden vartijat ”siivoavat” luvallisesti ylimääräiset pois, eikä samanlaista ilmiötä pääse syntymään.

Kerjäläisilmiötä ja mahdollista kerjäämiskieltoa voi lähestyä myös rikottujen ikkunoiden teorian kautta. Sen mukaan erilaiset ”rappion merkit”, jotka aiheuttavat epävarmuutta ja epäjärjestyä, lisäävät myös rikollisuuden pelkoa ja vakavienkin rikosten riskiä. Kaikki epäjärjestyksen merkit halutaan pian korjata tai siivota, jotta vahingonteot eivät lisäänty ja kehity vakavammaksi epäjärjestyksen tilaksi. (Koskela 2009, 231.) Aineistossa usein ilmenneet näkemykset katujen siivoamisesta voi katsoa viittaavan samaan ilmiöön. Kerjäläiset halutaan pois kadulta, jotta siisti kaupunkikuva säilyy, ja jotta kaupungin yleisilme pysyy rauhallisena:

”Ennen kuin Helsingin kaupunki etenee kovissa otteissaan romanialaisten kerjäläisten suhteen, voisiko se ensin hoitaa juopot ja muut häiriköt pois julkista tilaa rumentamasta?” 15.7.2010

Muutama kirjoittaja ottaa kantaa myös joidenkin romanien harjoittamaan katusoittoon. Myös katusoitto jakaa mielipiteitä; toisten keskustelijoiden mukaan katusoitto on mukava piriste katuelämään. Nähdäänpä katusoittoaminen kuitenkin myös asiana, joka sekin osaltaan rumentaa katukuvaa:

”Mielestäni luvanvaraisuus pitäisi palauttaa katusoittoon. Vain soittokokeen läpäisseet saisivat soittaa julkisesti. Tämä olisi kunniaosoitus niille katusoittajille, jotka osaavat soittaa. Mikä parasta, ala-arvoiset suoritukset poistuisivat yleisiltä paikoilta. Vähempikin ”kaupunkikulttuuri” riittäisi.” 5.12.2011

Richard Sennet (1990) kuvaa teoksessaan ”The Conscience of the eye. The Design and Social life of cities”, kuinka kaupunkien rakenne ja kulttuuri on muuttunut historian saatossa. Sennetin mukaan modernissa kulttuurissa ihmisillä vallitsee vahva jako sisäisen ja ulkoisen maailman välillä. Sennetin mukaan tämä jako on kristinuskon vaikutuksen peruja. Ulkoinen on toisin sanoen sanallisesti koettua, kun taas sisäinen kokemus on subjektiivinen ja tunteisiin liittyvä. Sennet kuvaa jakoa sanoilla ”city” ja ”self”. (Sennet 1990, xi-xii.)

Modernissa maailmassa ihmisillä on altistumisen pelko (fear of exposure); he pelkäävät erilaisuutta ja sille altistumista. Altistuminen viittaa pelkoon satutetuksi tulemisesta, eikä niinkään stimulaatioon. Modernissa kaupungissa tämä näkyy siten, että julkisista tiloista pyritään tekemään mahdollisimman neutraaleja, jotta sosiaalisten kontaktien mahdollisuus pienenee, eikä uhkia pääse syntymään. Esimerkkinä Sennet mainitsee lasiset seinät, jotka lisäävät läpinäkyvyyttä. Myös kaupunkisuunnittelulla epämiellyttävät, huono-osaiset kaupunginosat eristetään muusta kaupungista esimerkiksi valtateiden avulla. (Sennet 1990, xi-xii.)

Sennetin teorian valossa ristiriita syntyy siitä, koska epämiellyttävä ”aines”, kerjäläiset ovat keskellä kaupunkia. Ulkoisesti koettu todellisuus, kerjäläiset, iskevät ristiriitaisesti vasten ihmisen sisäistä maailmaa, koska kerjäläiset vetoavat hyväntekeväisyyteen eli tunteisiin. Erilaisuudelle altistuminen tapahtuu lähes väistämättä.

6.4 Kuka ottaa kopin kerjäläisistä? – Vastuun teema

Mielipidekirjoituksia on erittäin mielenkiintoista tarkastella myös vastuun teeman kautta; ketkä ovat vastuussa käsillä olevasta kerjäläisongelmasta? Kirjoituksissa nostetaan esiin useita eri tahoja, joille vastuu kuuluu: EU, Bulgarian ja Romanian valtiot, Suomen valtio, kaupunki, poliitikot, kirkko ja kansalaiset. Vastuun hakemiseen liittyy myös vahvasti auttaminen; kuka tai mikä taho auttaa kerjäläisiä? Valtaosa mielipidekirjoittajista on sitä mieltä, että romanikerjäläiset tarvitsevat apua. Suuressa

osassa aineistoa yritetään löytää jonkinnäköinen apu kerjäläistilanteeseen. Useassa kirjoituksessa mainitaan konkreettisia keinoja, joilla voitaisiin romanikerjäläisiä auttaa. Useissa kirjoituksissa myös tiedustellaan tapoja, joilla kerjäläisiä voisi auttaa. Vastuusta keskustelevat ne, jotka ovat selkeästi kerjäämiskieltoa vastaan mutta myös ne, jotka haluavat, että kerjääminen kielletään.

Raija Julkusen mukaan nyky-yhteiskunnassa on vallalla vastuukeskustelu, joka värittää kaikenlaista julkista toimintaa. Vastuun teema nousee esiin mitä erilaisimmissa julkisissa keskusteluissa. Julkusen mukaan vastuukeskustelun taustalla saattaa olla ”*hyvinvointivaltion lupauksen ja siitä etäännyttävien kehityssuuntien ristiriita*”. Samalla kun kukaan yhteiskunnan toimijoista ei halua ottaa vastuuta kielteisestä kehityksestä, vastuuta yksilöidään yhä tarkempiin lajeihin ja kohdistetaan yhä enemmän kaikille tahoille. Vastuulle halutaan hakea yhä enemmän rajoja, koska yhteiskunnan kehityskulut karkaavat omista käsistä, mutta samalla määritellään vastuita ja korvausvelvollisuuksia oikeudellisesti. (Julkunen 2006, 10–12.)

Vastuudiskurssi on sosiaalipolitiikan teorioissa jäänyt melko vähälle huomiolle (Julkunen 2006, 9). Julkusen mukaan pohjoismaisen hyvinvointieetoksen maassa olemme huonosti valmistautuneet vastuukeskusteluun. Vastuu on ”*sosiaalipolitiikan teorian poissaoleva*”. Esimerkiksi Yhdysvalloissa oman sosiaalisen vastuun korostaminen on antanut aihetta keskustella vastuusta jatkuvasti. Meillä Pohjoismaissa keskustelu vastuusta on työnnetty sivuun korkean luottamuksen ja yhteisvastuun tieltä. (Julkunen 2006, 23–26.) Sosiaalipolitiikan universalismi ei ole antanut syytä keskustella vastuusta.

Andrew Sayer (2004, 41–43) on puhunut *nykyisen moraalitalouden tukahdutetuista normatiivisista kysymyksistä*. Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka ovat Julkusen mukaan modernin kapitalismin synnyttämiä erityisiä moraalitaloudellisia tahoja; sosiaalipolitiikka on täten ”*talouden ja moraalin leikkauspisteessä*” (Julkunen 2004, 235). Moraalitalouden normatiiviset kysymykset näyttävät merkittävässä roolissa pohdittaessa vastuuta yhteiskunnassa. Kolmentoista kohdan listasta erityisesti muutama kysymys nousee ylitse muiden: Kenen vartijoita olemme? Kuka on meidän vartijamme? Mikä on vastuumme heikoimmista? Minkä tasoista hoivaa ja huolenpitoa voimme

odottaa saavamme, antavamme ja rahoittavamme? Kuinka meidän pitäisi hoitaa vastuumme toisia kohtaan? Millaista elintaso voimme odottaa? (Sayer 2004, 41–43.) Monet kirjoittajat pohtivat Sayerin esittämiä moraalitalouden normatiivisia kysymyksiä.

Romanikerjäläisten kohdalla vastuukeskustelua aiheuttaa EU ja globaali maailma, jossa kansallisvaltioiden rajat eivät ole enää yhtä tiukat. Ihmiset pääsevät liikkumaan EU:n sisällä melko vapaasti. Romanian ahdinko tulee näkyväksi yhä useammassa maassa romanien liikkumisen vuoksi. Useassa kirjoituksessa toistuu näkemys, että Suomi ei voi ottaa vastuuta muun maailman ongelmista. EU:n alueella vapaa liikkuvuus aiheuttaa useissa maissa paineita sosiaalipolitiikalle, koska sosiaalipolitiikka on kansallista. Julkusen mukaan vastuukeskustelu on ajankohtainen juuri sen vuoksi, että globalisaation myötä yhteiskunnallinen kehitys ei ole enää kansallisessa kontrollissa, eikä lopulta enää edes inhimillisessä kontrollissa (Julkunen 2006, 10). Aineistossa monet kirjoittajat vaikuttavat olevan lähes vihaisia Romanian valtaapitäville, jotka eivät ole kantaneet vastuutaan, vaan ovat jättäneet kansalaisensa vaille hyvinvointia:

”Itse taas olen närkästynyt siitä, ettei Romania huolehdi kansalaisistaan, vaan heidän pitää lähteä maastaan kauas hankkimaan elantoaan ihmisarvoa alentavalla tavalla, globalisoiden kerjäläisyytensä.” 19.4.2010

Moni kirjoittaja muistuttaa, että suomalaiset ovat tehneet töitä oman hyvinvointinsa eteen, eikä romaneita pitäisi sälyttää meidän vastuulle. Vastuun paikantamisella yritetään löytää ratkaisua yhtäältä romanien ahdinkoon, mutta toisaalta myös Suomessa esiintyneeseen kerjäläisongelmaan.

Toisaalta vastuun teema nousee esille myös niissä puheenvuoroissa, joissa muistutetaan, että kerjäläiset ovat itse ottaneet omasta hyvinvoinnistaan vastuun ja päättäneet ryhtyä kerjäämään, koska mikään muu taho ei heistä kanna huolta.

Romanien oman vastuun lisäksi moni kirjoittaja kysyy yhteisvastuun ja globaalien solidaarisuuden perään. Suomalaisten tulee kantaa vastuu myös maailmanlaajuisella tasolla niistä, jotka ovat heikommassa asemassa. Useassa kirjoituksessa esitetään ymmärrys romanien sosiaalisesti heikkoon asemaan. Toisaalta moni kirjoittaja myös kysyy, onko romanikerjäläisten auttaminen suomalaisten vastuulla. Suomalaiset eivät voi kantaa vastuuta maailman kaikista huono-osaisista.

Vaikka maahanmuuton ja monikulttuurisuuden aiheuttaa haasteita kansalliselle hyvinvointijärjestykselle, globalisoituminen myös osaltaan yhdenmukaistaa järjestelmää (Suurpää 2005, 55).

Verojen maksamista ja vastuunkantoa julkisen sektorin kautta kutsutaan abstraktiksi solidaarisuudeksi, kun taas suora auttaminen on konkreettista solidaarisuutta.

Pohjoismaista hyvinvointimallia on usein arvosteltu siitä, että kansalaiset kuittaavat sosiaalisen vastuunkannon korkeilla veroilla, ja näin sysäävät heikoimpien auttamisen yhteiskunnalle. Kuitenkin vapaaehtoistoiminta on Suomessa Eurooppalaista tasoa.

Vapaaehtoistyö on merkittävässä roolissa modernin yhteiskunnan kriisitilanteissa ja arjessa. Julkunen muistuttaakin, että vapaaehtoinen auttaminen ja antaminen ovat osa kehittyntä hyvinvointivaltiota. Ne paikkaavat aukkoja, joissa julkinen sosiaalipolitiikka uupuu ja lisäksi ne antavat mahdollisuuden osallistumiseen. Vaikka vapaaehtoistyössä on auttajan ja autettavan asetelma, antaa se yleensä auttajalle merkitystä myös omaan elämään. (Julkunen 2006, 121–122, 124.)

Yksi keskustelussa toistuva aihe onkin hyväntekeväisyys. Kirjoittajat ehdottavat tapoja, joilla hyväntekeväisyyttä voitaisiin tehdä.

Hyväntekeväisyys ja sen tuoma hyvä tunne hyväntekijälle ovat huomioitu myös mielipidekirjoituksissa. Kirjoittajat puolustavat haluaan auttaa (antaa esimerkiksi rahaa kerjäläisille) juuri sillä seikalla, että se tuottaa itselle hyvän mielen. Kerjääminen ja hyväntekeväisyystyö ovat ilmiötä, joilla on samanlaiset taustalähtökohdat (köyhyys ja vastikkeeton apu). Ero niissä on kuitenkin se, että hyväntekeväisyystyössä apua annetaan sitä pyytämättä avuntarvitsijoille (ja muillekin). (Mäkinen & Pessi 2009, 13–14.)

Eräs romanikerjäläisiin kohdistuvasta hyväntekeväisyystoiminnasta on Iso Numero-lehden myyntitoiminta. Lehden internetsivujen mukaan kyseessä on voittoa tavoittelematon journalistinen aikakausilehti, jota tuotetaan pääosin vapaaehtoistoimin. Lehteä voi myydä henkilöt, jotka tarvitsevat tienestettä. Lehden hinta on 4 euroa, josta myyjälle jää käteen 3 euroa. Tarkoituksena on auttaa vähävaraisia henkilöitä. Toiminta perustuu matalan kynnyksen periaatteeseen; myyjä ei tarvitse verokorttia eikä erityisiä

työsopimuksia. (Iso numero.) Iso numero-lehdestä on maininta aineistossakin.

Sitaatissa pohditaan myös motiivia auttamiseen:

”Kerjäämisen vaihtoehdoksi tarjottiin lehdenmyyntiä, jonka tuloista merkittävä osa jää myyjälle. Hanke on mitä parhain ja kannatettavin. Myyjälle jää varmasti hyvä tunne siitä, että kerjäämisen sijaan voi aktiivisesti tehdä jotain oman tilanteensa hyväksi. Myös lehden ostaja saa hyvin lisämotiivin auttamiseen, kun rahojen vastineeksi saa lehden, joka toivottavasti on sisällöltään myös laadukas ja kiinnostava.” 1.6.2011

Keskustelu romanikerjäläisistä näyttää nostaneen keskusteluun myös suomalaisen köyhyyden. Useassa kirjoituksessa mainitaan romanikerjäläisten lisäksi myös suomalainen huono-osaisuus. Keskustelemalla romanikerjäläisistä, jotka kategorisesti lienevät vielä ”kauempana” yhteiskunnan ytimeistä kuin suomalaiset köyhät ja syrjäytyneet, huomaamme kiinnostavan yhä enemmän huomioita myös ”meidän” omiin köyhiin; esimerkiksi niihin, jotka joutuvat hakemaan ruokansa leipäjonoista. Vastuu omista köyhistä on ensisijainen muiden maihin köyhiin nähden.

Useassa kirjoituksessa nostetaan esiin, että kirkko voisi kantaa oman vastuunsa romanikerjäläisistä. Julkusen mukaan erityisesti taloudellisen ja sosiaalisen kriisin aikana järjestöiltä ja kirkolta aletaan odottaa enemmän panostusta toimiin. Niiltä odotetaan palvelujen tuottamista, työllistämistä, syrjäytyneiden osallistamista ja sosiaalista tukea. (Julkunen 2006, 119.)

”Yhteistyö eri maiden kirkkojen kesken voisi johtaa vaikkapa vastuunkantoon Romanian romanien kysymyksessä. Jos valtioiden tahto ja varat eivät riitä romanien olojen perusteelliseen kuntoonpanoon, eikö kirkko voisi ottaa yhden ison selkeän projektin ja kohdistaa voimansa siihen?” 26.5.2010

Muutamassa kirjoituksessa nostetaan esiin kerjäläisten oma vastuu tilanteestaan, mutta kukaan ei ehdota vastuunkantajiksi varsinaisia romanitoimijoita. Ei ehdoteta, että romanijärjestöjen tulisi tehdä jotain kerjäläisongelman hyväksi. Vaikuttaa, että ei olla edes kovin tietoisia romanitoimijoista. Mahdollisesti kirjoittajat eivät ole tottuneet ajattelemaan romaneita toimijoina. Tämä on ymmärrettävää, koska vallanpitäjätkin ovat edelleenkin raportoineet romaneista lähinnä ennakkoluulojen, syrjinnän, taloudellisen tuen, väkivallan tai tutkimuksen *kohteena*. Romanijärjestöt saavat taloudellista tukea EU:lta, mutta järjestöiltä näyttää puuttuvan yhtenäisyys, joka hankaloittaa niiden

vaikutusmahdollisuuksia. Romanit pysyvät passiivisena osittain myös omien ennakkoluulojensa vuoksi. Myös yhteistyön puute ja paikallisviranomaisten ennakkoluulot vaikuttavat siihen, että romanien on helppo pysyä passiivisina. Se, että ristiriidat romanien ja valtaväestön välillä ovat jatkuneet jo vuosisatojen ajan, vaikuttaa edelleen. (Tanner 2000, 161–164.) Tanner tutkimuksensa perusteella on kuitenkin sitä mieltä, että romanijärjestöt ovat tärkeässä asemassa siinä, miten romanien tilanne tulevaisuudessa kehittyy. (mt. 165–166.)

7 Pohdintaa

Keskustelua romanikerjäläisistä Helsingin sanomien mielipideosastolla on käyty varsin kattavasti ja laajasti, hyvin monenlaisia ehdotuksia, näkemyksiä ja mielipiteitä esittäen. Tutkimuksesta ilmenee, että käsillä olevassa kerjäläisilmiössä on, osittain vastakkainkin, kaksi erillistä ongelmaa: yhtäältä romanien köyhyys ja huono-osaisuus ja toisaalta suomalaisten kohtaama kerjäläiskysymys, joka kulminoituu kerjäämiskiellon pohtimiseen.

Analyysin myötä huomasin, että kun keskustellaan romaneista, keskustellaan samalla myös hyvin monista eri asioista. Aineistossa löytyy puheenvuoroja niin suomalaisesta köyhyydestä, vähemmistöpolitiikasta, monikulttuurisuudesta kuin katusoittamisesta ja monista hyvin erilaisista ongelmista, joita verrataan kerjäämisilmiöön. Erilaisista aiheista löytyi neljä keskeistä teemaa, jotka olivat keskeisiä aineiston kannalta, ja jotka toistuivat siinä usein.

Kirjoituksista ilmenee myös hyvin paljon ymmärrystä romanikerjäläisiä kohtaan. Valtaosassa aineistoa ilmenee jonkinlainen ajatus siitä, että romanikerjäläiset tarvitsevat apua. Köyhyys ja romanien huono sosiaalinen tilanne näytetään ymmärtävän melko hyvin. Suuri osa kirjoittajista on sitä mieltä, että koska romaneilla on vaikea sosiaalinen tilanne, ei kerjäämisen kieltäminen ole ratkaisu. Samaan tulokseen päätyi Pessi, joka tutki suomalaisten asenteita kerjäläisiin. Kerjäläisten olosuhteissa on vikaa, eikä ole oikein, että joku joutuu kerjäämään. (Pessi 2009, 255.)

Toki aineistossa esiintyy myös niitä näkemyksiä, joiden mukaan kerjäläiset ovat huijareita, eikä heitä tarvitse auttaa millään tavoin. Jos kerjäläiset haluaa nähdä ainoastaan huijareina tai ”valekerjäläisinä”, on helppoa ohittaa kysymys kerjäämisestä sosiaalisena ongelmana. Sama pätee näkemykseen siitä, että kerjäläiset ovat osa järjestäytyntä rikollisuutta. Aineistossa oli muutama maininta siitä, että kerjäläiset ovat osa suurempaa rikollisvyyhtiä. Edelleen viranomaiset näyttävät olevan hieman epä tietoisia, kuinka paljon järjestäytyntä rikollisuutta kerjäämisen taakse kätkeytyy (ks. s. 18). Mikäli kuitenkin kerjäämisen taustalla on rikollisuutta, koskettaa romanikerjäläisiä kuitenkin myös monet sosiaaliset ongelmat, jotka eivät poistu kerjäämisen kieltämisellä.

Näyttää siltä, että keskusteltaessa romanikerjäläisistä, keskustellaan samalla myös muista kuin ainoastaan romanikerjäläisistä. Keskustelijat peilaavat omaa taloudellista ja sosiaalista tilannetta romanikerjäläisiin. Romanien oikeuksista puhuttaessa käydään samalla keskustelua myös muiden oikeuksista. Myös kaupunkitilan pohtiminen romanikerjäläisten kohdalla näyttää kertovan lopulta enemmän keskustelijoista kuin itse kerjäläisistä. Sama kuvio näyttää toistuvan keskustelussa romanikerjäläisistä, kuin mitä Helne on todennut syrjäytymiskeskustelusta: Syrjäytymiskeskustelussa osataan tuottaa yhteiskuntaa. Yhtäältä myös yhteiskunta ja elettävä aika tuottaa syrjäytymiskeskustelua. (Helne 2002, 9.) Keskustelemalla kerjäläisistä tuotetaan ja määritellään omaa yhteisöä ja sitä, mikä on normaalia.

Useissa mielipidekirjoituksissa on konkreettisia ehdotuksia, kuinka romanien asemaa voitaisiin parantaa; marjanpoimimisesta ja katujen lakaisemisesta aina vaatimuksiin tehdä romanien asialle jotain EU:n tasolla. Kukaan aineistossa ei todella ehdota, että romanien pitäisi ottaa vastuu itsestään täysin yksin. Näyttää olevan täysin selvää, että romanien huono sosiaalinen tilanne on vaikea lähtökohta alkaa parantaa tilannettaan omin avuin.

Eräs aihe, joka aineistosta lähes kokonaan puuttui, oli Suomeen saapuneiden romanien muut ansaitsemiskeinot kuin kerjääminen. Katusoitosta aineistossa on useita mainintoja, mutta esimerkiksi kaupusteluun ei oteta kantaa. Tiedettäväsi Itä-Euroopasta Suomeen tulleet romanit ovat rahaa ansaitakseen myös keränneet ja kierrättäneet pulloja, tölkkejä ja metalliromua. Jotkut ovat onnistuneet saamaan myös palkkatyötä. (Tervonen & Enache 2012, 265.)

Koska keskustelua ei ole aineistoni perusteella käyneet romanit, näyttää vahvasti siltä, että romanit ovat edelleen vain toiminnan kohteita. Romanitoimijuus näyttää puuttuvan keskustelusta kokonaan. Olisi mielenkiintoista selvittää, miten romanitoimijuus nähdään, vai eikö sitä nähdä olevan olemassa lainkaan. Romanitoimijuuden vahvistaminen olisi yksi keino lähteä parantamaan romanien sosiaalista asemaa. Toimijuuden vahvistaminen vaatii pitkänaikaista työskentelyä.

Ajallisesti tarkasteltuna näyttää, että keskustelu ei ole juurikaan ”kehittynyt”. Yhä edelleen keväällä 2013 käydään keskustelua, voidaanko kerjääminen kieltää.

Merkittäviä uusia keskustelunavauksia ei aiheesta ole tehty aineistoni perusteella.

Erikoista on, että sellaiseen sosiaaliseen ongelmaan kuin kerjääminen, halutaan tarttua niinkin kovin ottein kuin rikoslailta. Sitä ihmettelee myös moni mielipidekirjoittaja.

Kerjäläisistä halutaan tehdä *rikollisia*. Voikin pohtia, ovatko kerjäämiskiellon taustalla aivan muut syyt kuin kerjäläisten tuoma rikollisuus ja katuväkivalta. Kerjäämiskiello näyttää helpoimmalta ratkaisulta tilanteeseen. Romanian tilanteen parantaminen koko EU:n tasolla vaatisi paljon pidempiaikaista työskentelyä ja panostusta.

Romanikerjäläisten aiheuttamaa pelkoa käsitellään aineistossa melko vähän. Maininnat jäävät pariin yksittäiseen tapaukseen. Näyttää siis, että vaikka syrjäytyminen ja myös kerjääminen on lakiehdotuksessa ja turvallisuussuunnitelmissa nähty kaupunkiturvallisuutta uhkaavana tekijänä, eivät kaupunkilaiset koe asiaa samoin.

Kerjäläisistä käytävää keskustelua on mielenkiintoista pohtia myös Georg Simmelin suurkaupunkiteorioiden pohjalta. Simmeliä voidaan pitää yhtenä kaupunkitutkimuksen oppi-isänä. Simmelin mukaan yksi suurimmista modernin elämän ongelmista kumpuaa yksilön tarpeesta suojella omaa itsenäisyyttään ja ainutlaatuisuuttaan muun muassa yhteiskunnan valtaa vastaan (Simmel 2006, 27). Täsmällisyydellä, arvioitavuudella ja tarkkuudella on tärkeä tehtävä suunkaupunkilaisen elämässä; ne poissulkevat erilaiset irrationaaliset ja vaistonvaraiset luonteenpiirteet ja impulssit. Toisaalta ympäristön (esim. aikataulujen) täsmällisyys helpottaa elämää ympäristössä, jossa on paljon muuttujia. (Simmel 2006, 32.)

Romanit näyttävät koettelevan juuri tuota suurkaupungin täsmällisyyttä ja läpinäkyvyyttä. Moderni, hyvinvointivaltiossa asuva kaupunkilainen hämmentyy, kun hän kohtaa kadulla jotain niin ennakoimatonta ja epämiellyttävää, kuin kerjäläinen. Kerjäämisen kohtaamiseen liittyy oleellisesti se, että kaupunkitila ei yhtäkkiä olekaan ennakoitava ja selkeä. Kerjäläinen näyttää saavan kenties muuten järkiperaisesti toimivan kaupunkilaisen sielunelämän tolaltaan. Mitä tulisi tehdä, kun ihmiset kerjäävät elantoaan toisten hyväntahtoisuuteen eli tunteisiin vedoten? Se, että kerjäläiset koetaan epämiellyttäväksi, voi johtua siitä, että kerjäläisten tilanteelle ei voida itse vaikuttaa

mitenkään. Köyhyys, huono-osaisuus ja epätasa-arvo iskevät kaupunkilaisen silmille, ja niihin näytetään suhtautuvan melko tunneperäisesti. Lakiesitys kerjäämisen kieltämiseksi näyttäneen melko rationaaliselta toimelta ongelman järjestämiseksi.

Suurkaupunkilaisen sielunelämää leimaa tietynlainen välinpitämättömyys: Ärsykeitä on ympärillä niin paljon, että niihin kaikkiin ei voi reagoida samalla tunneintensiteetillä kuin ympäristössä, jossa kaikki on tuttua ja kohtaamisia on vähän. Järkiperäisyys on keino suojautua yhtäältä lukuisilta ärsykkeiltä, mutta toisaalta myös juurettomuuden tunnetta vastaan. Kaupunkilainen vaikuttaa usein varautuneelta, ja Simmelin mukaan varautuneisuudessa on myös usein kyse vierauden tunteesta ja torjunnasta. Läheisissä kontakteissa nuo tunteet saattavat helposti kärjistyä vihan tunteeksi ja taisteluksi. (Simmel 2006, 29–35.)

Jotta ihminen voi elää suurkaupungissa menettämättä itsenäisyyttään ja ominaislaatuaan, on kaupunkilaisille kehittynyt eräänlaisia sopeutumismalleja; suurkaupungin mentaliteetteja. Simmelin mukaan mentaliteetit ovat älyperäisyys, kyllästyneisyys, varauksellisuus ja yksilöllinen erottautuminen. (Noro 1997, 239–244.)

Älyperäisyys suojelee kaupunkilaista maailman irrationaalisia ja vaistomaisia olemuksia vastaan. Älynperäisen kaupunkilaisen ei tarvitse heittäytyä tunteidensa valtaan. Simmelin mukaan älyperäisyydellä on myös yhteys rahaan. Kaupunkilainen noudattaa samaa mentaliteettia kuin raha, jota määrittelee laskelmoivuus ja täsmällisyys. (Noro 1997, 239–240.) Myös rahataloudessa oleellista on vaihtoarvo, ei ilmiön tai asian yksilölliset ominaisuudet. Ihmisten väliset tunnesuhteet perustuvat lähtökohtaisesti yksilöllisyyteen. Järkiperäisissä (suurkaupunkilaisten) suhteissa toisiin ihmisiin suhtaudutaan laskelmoiden, kuten numeroihin ja rahaan. Tämä taas johtuu siitä, että modernissa suurkaupungissa suhteet perustuvat markkinatalouteen ja vaihtoon; tavaraa tuottavat ihmiset, joihin ostajalla ei ole koskaan henkilökohtaista suhdetta. (Simmel 2006, 29–30.)

Toinen mentaliteetti on kyllästyneisyys eli blaseerautuneisuus. Kaupunkilainen huomaa asioiden ja esineiden erot, mutta ei reagoi niihin eikä näin ollen anna eroille erityistä merkitystä ja arvoa. Simmelin mukaan kyllästyneisyys on läheisessä suhteessa älyllisyyteen; tyhmät ihmiset eivät voi kyllästyä. (Noro 1997, 240–241.)

Kyllästyneisyys tai kylläntyminen johtuu valtavasta ärsyketulvasta, jonka kaupunkilainen arjessansa kohtaa. Tästä johtuen aistit turtuvat, eikä kaikkiin ärsykkeisiin reagoida. Simmelin mukaan tässä ei ole kyseessä, että etteikö eroja havaittaisi, vaan siitä että asioiden merkitykset ja arvot koetaan vähäisiksi. (Simmel 2006, 33–34.)

Aineiston perusteella keskustelijat eivät ainakaan ole kyllästyneitä, ja vaikuttaa, että aiheeseen suhtaudutaan yhtäältä myös melko tunneperäisesti. Kerjäläiset eivät jää huomaamatta. On kuitenkin mielenkiintoista pohtia, kuinka kiivaasti samanlaista keskustelua käytäisiin, mikäli kerjäläiset olisivat ”vallanneet” pienen maalaiskunnan kirkonkylän? Olisiko havaittavissa ero kaupunkilaisten suhtautumiseen? Kuten todettu aiemmin, mielipidekirjoittajat ovat aina tavalla tai toisella aktiivisia kansalaisia, jotka haluavat osallistua keskusteluun. Suurin osa kaupunkilaisista ei siis ilmaise mielipidettään kerjäläisistä. Kyllästyneisyyden kannalta olisikin mielenkiintoista saada tietää, millaisia reaktioita sama ilmiö herättäisi pienemmällä paikkakunnalla.

Simmelin esittämä kolmas mentaliteetti on varauksellisuus. Kaupunkilaiset saatetaan usein nähdä kylminä ja tunteettomina. Simmelin mukaan tässäkin on kyse selviytymiskeinosta; kaupunkilainen ei voi olla yhtä kiinnostunut jokaisesta vastaantulijasta. Ihmisen psyyke ei kestäisi sitä. Varauksellisuus mahdollistaa toisaalta myös kaupunkilaiselle tietynlaisen yksilöllisen vapauden. Tämä vapaus tarkoittaa niin negatiivista kuin positiivistakin vapautta: vapautta jostakin mutta myös johonkin: Yhtäältä vapautta ennakkoluuloista ja toisaalta vapautta ainutkertaisuutena ja korvaamattomuutena. Yksilöllisyys on suurkaupungin synnyttämää. (Noro 1997, 242.) Varautuneisuus ei ole pelkästään välinpitämättömyyttä toisia kohtaan, vaan usein kyseessä on suoranaista ”*hiljaista vastenmielisyyttä, molemminpuolista vierauden tunnetta ja torjuntaa*”. Nämä tunteet voivat läheisissä kontakteissa kärjistyä helposti vihaksi ja taisteluksi. (Simmel 2006, 35.)

Yksilöllinen erottautuminen on neljäs mentaliteetti. Koska kohtaamiset kaupungissa ovat lyhyitä ja harvoin tapahtuvia, on yksilön korostettava omaa erityisyyttään. Suurkaupungissa yleisen kulttuurin ylivalta on huomattava yksilöön nähden, joten yksilöllisyyden korostaminen on selviytymiskeino tuota ylivaltaa vastaan. (Noro 1997, 243.)

Maaseudulla elävän näkökulmasta kaupunkilaiset voivat näyttäytyä kylminä ja tunteettomina. Järkipерäinen toimiminen on kuitenkin seurausta suurkaupungin rakenteesta. Koska ympäröivä kaupunki tarjoaa koko ajan ärsykeitä, toisaalta jyrkkiä vastakohtaisuuksia ja myös arvaamattomia tilanteita, on järkipерäinen toiminta luonnollinen seuraus. Tunneperäiset suhteet kukoistavat parhaiten ympäristössä, joka on pysyvä ja tasainen. (Simmel 2006, 28–29.)

Koska suurkaupungissa ollaan toisia hyvin lähellä fyysisesti, henkinen etäisyys korostuu. Tästä johtuen ihminen ei tunne missään itseään niin yksinäiseksi kuin juuri suurkaupungissa. Ihmisen vapaus kaupungissa ei siis synnytä yksilötasolla henkistä hyvinvointia. (Simmel 2006, 39.)

Toisaalta kerjäämisen kieltäminen vaikuttaa varsin järkipерäiseltä ajatukselta. Kieltämällä kerjääminen saataisiin saada pois silmistä, joten tällöin myös erityiseltä kaupunkitilan tunneärsykkeeltä vältyttäisiin. Aineiston perustella on havaittavissa ehdottomasti varautuneisuutta ja vastenmielisyyttä kerjäläisiä kohtaan. Vaikka useassa kirjoituksessa vedotaan myös yhteisvastuuseen ja heikosta huolehtimiseen, myös suoraa vastustamista esiintyy. Kerjäläiset koettelevat myös kaupunkilaisen pyrkimystä järkipерäisyyteen. Kerjäämiseen ja avun antamiseen voi olla vaikea suhtautua järkipерäisesti. Kerjääjät vetoavat kaupunkilaisten *hyvyyteen*.

Tutkimuksen perusteella näyttää selvältä, että romanikerjäläisiä ei lueta osaksi kaupunkikuvaa, vaikka he näyttävät jääneen melko pysyväksi osaksi kaupunkia. He eivät ole kaupunkilaisia, vaan vierailijoita, joiden avulla kaupunkilaiset tarkastelevat omaa suhdettaan erilaisuuteen, hyväntekeväisyyteen ja kaupunkitilaan.

Lähteet

Bauman, Zygmunt (1998) *Work, consumerism and the new poor*. Issues in society. Open University Press. Buckingham.

Bauman, Zygmunt (2005) *Seeking shelter in Pandora's box*. Or: fear, security and the city. City. Vol. 9. No.2.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (2009) [1966] *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suomennos Vesa Raiskila. Gaudeamus. Helsinki.

Body-Gendrot, Sophie (2000) *The Social Control of Cities? A Comparative Perspective*. Blackwell Publishers. Oxford.

Eskola, Jari (2007) *Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat*. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani, Valli Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenelmiin. Uudistettu painos. PS-kustannus. Jyväskylä.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.

FRA (2009) *Muihin jäsenvaltioihin muuttavien ja niihin asettautuvien Euroopan unionin romanikansalaisten tilanne*. Novembre de 2009. Belgia.

Grönfors, Martti (1981) *Suomen mustalaiskansa*. WSOY.

Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Stakes. Saarijärvi.

Joronen, Mikko & Salonen, Annamari (2006) *Rasismi ja etninen syrjintä – ajatuksia ja tekoja*. Teoksessa *Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2005*. Ihmisoikeusliitto. Helsinki.

Julkunen Raija (2006) *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Stakes. Helsinki.

Karisto Antti, Takala Pentti, Haapola Ilkka (2003) [1997] *Matkalla nykyaikaan*. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. WSOY. Helsinki.

Kopomaa, Timo (1997) *Tori, marginaali, haastava kaupunki*. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

Kopomaa, Timo & Peltonen Lasse (2008) *Johdanto*. Teoksessa Timo Kopomaa, Lasse Peltonen, Litmanen (toim.) *Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta*. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.

Koskela, Hille (2009) *Pelkokierre*. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.

Mitchell, Don (2003) *The Right to the City. Social Justice and the Fight for Public Space.* The Guilford Press. New York.

Mäkinen, Virpi & Pessi, Anne Birgitta (2009) *Kerjäläisyyden kuva meillä ja muualla. Teoksessa Kerjääminen eilen ja tänään. Historiallisia, oikeudellisia ja sosiaalipoliittisia näkökulmia kerjäämiseen.* Vastapaino. Tampere.

Nevala, Merja (2008) *EU-kansalaisuuden rajat? Romanian turvallistaminen Italiassa. Pro gradu -työ.* Helsinki.

Noro, Arto (1997) *Georg Simmel – muotojen sosiologiasta moderniteetin diagnoosiin. Teoksessa Gronow, Jukka, Noro, Arto, Töttö, Pertti: Sosiologian klassikot.* Gaudeamus. Helsinki.

Oksanen, Kimmo (2009) *Kerjäläisten valtakunta. Totuus kerjäävistä romaneista... ja muita valheita.* WSOY Barrikadi. No 10.

Ollikainen, Marketta (1996) *Vankkurikansan perilliset. Romanit, Euroopan unohdettu vähemmistö. Ihmisoikeusliitto r.y:n julkaisusarja N:o 3.* Yliopistopaino: Helsinki

Oorschot, Wim van (2000) *Who Should Get What, and Why? On Deserving Criteria and the Conditionality of Solidarity Among the Public.* The Policy Press 28:1. 33-48.

Peltonen, Lari (2011) *The Roma and employment. Teoksessa Kati Pietarinen (toim.) Roma and Traveller Inclusion in Europe. Green questions and answers.* Green European Foundation. Luxembourg.

Pogány, István (2004) *Romanien ahdinko ja ihmisoikeudet.* Suom. Petri Stenman. Like. Helsinki.

Pessi, Anne Birgitta (2009) *Suomalaisten suhtautuminen kerjäläisiin ja apuun heille. Teoksessa Kerjääminen eilen ja tänään. Historiallisia, oikeudellisia ja sosiaalipoliittisia näkökulmia kerjäämiseen.* Vastapaino. Tampere.

Rastas, Anna (2005) *Rasismi. Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura, Löytty, Olli (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta.* Vastapaino. Tampere.

Roivanen Outi & Ruuskanen, Elina (2008) *Laki & Järjestys? Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia.*

Saarela, Inka (2009) *Että olisimme mekin kuten muut ihmiset täällä ihmisten joukossa: kuvaus Helsingissä kerjäävien Romanian romanien ahdingosta ja transnationaalisista selviytymiskeinoista.* Pro gradu -työ. Helsinki.

Sayer, Andrew (2004) *Moraalitalous ja poliittinen talous.* Suom. Ilkka Kauppinen. Teoksessa Ilkka Kauppinen (toim.): *Moraalitalous.* Tampere: Vastapaino.

Sennet, Richard (1990) *The Conscience of the Eye. The Design and Social Life of Cities.* Faber and Faber. London.

Simmel, Georg (2006) *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917.* Suomennos Tiina HUUHTANEN. Gaudeamus. Helsinki.

Suurpää, Leena (2005) *Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura, Löytty, Olli (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta.* Vastapaino. Tampere.

Szénássy Edit (2011) *Housing, health and living conditions of Romanies in and outside of the European Union.* Teoksessa Kati Pietarinen (toim.) *Roma and Traveller Inclusion in Europe. Green questions and answers.* Green European Foundation. Luxembourg.

Tanner, Arno (2000) *Keski- ja Itä-Euroopan romanit. Historia, yhteisöt ja nykyolot.* Ulkomaalaisviraston julkaisuja 2: Helsinki.

Tervonen, Miika & Enache, Anca Loredana (2012) *Uusia tulijoita.* Teoksessa Panu Pulma (toim.) *Suomen romanien historia.* Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2004) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Wirth, Louis (1938) *Urbanism as a way of life.* *The American Journal of Sociology.* Vol. 44. No. 1. 1-24.

Young, Jock (1999) *The Exclusive Society.* Sage Publications. London.

Internet:

Helsingin Diakonissalaitos

<https://www.hdl.fi/fi/ajankohtaista/645-kerjalaisille-virkamiesapua-romaniasta> Haettu 3.9.2013.

HS 31.12.2010

<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Ajan+hermolla/aaHS20101231SI1MP0148g?src=haku&ref=arkisto%2F> Haettu 7.10.2013

HS 18.2.2011

<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Helsinki%20C3%A4isten+asenteet+kiristyneet+kerj%C3%A4isi%C3%A4+kohtaan/aaHS20110218SI1KA012o1?src=haku&ref=arkisto%2F> Haettu 18.9.2013.

HS 15.8.2012 <http://www.hs.fi/kotimaa/a1305592848868> Haettu 3.9.2013.

Iltasanomat 2.10.2013

<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288605161677.html> Haettu 2.10.2013.

Iso Numero:

<http://isonumero.blogspot.fi/p/mika-on-iso-numero.html> Haettu 17.9.2013.

Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta (2008) Kerjäämiseen liittyvien viranomaistoimen yhdenmukaistamistarvetta selvittävä työryhmä. Maahanmuutto. Sisäasiainministeriön julkaisuja 21/2008

[www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/3BC5FC068A0876D9C2257482001DCAF4/\\$file/212008.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/3BC5FC068A0876D9C2257482001DCAF4/$file/212008.pdf) Haettu 12.1.2011

Kerjäämiskielto saa tyrmäävän vastaanoton. Yle uutiset 7.10.2010.

http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/10/kerjaamiskielto_saa_tyrmaavan_vastaanoton_2038849.html?origin=rss Haettu 19.1.2011.

Kerjäämistä kieltämistä selvittävä työryhmä (2010) Loppuraportti. Sisäinen Turvallisuus. Sisäasiainministeriön julkaisuja 31/2010.

[www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/A76D52A8F876DE07C22577B4001BCE18/\\$file/312010.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/A76D52A8F876DE07C22577B4001BCE18/$file/312010.pdf) Haettu 18.1.2011.

Lapin kansa 7.7.2013

<http://www.lapinkansa.fi/Kotimaa/1194824676217/artikkeli/kokoomus+antaisi+kerjalaisille+porttikiellon+tanskan+malliin.html> Haettu 30.9.2013

Perustuslaki 731/1999

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P17> Haettu 25.9.2013.

Poliisi 1.6.2011

<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/DD246162688C7D9CC22578A2003E4724> Haettu 3.9.2013

Rannikkoseutu 11.7.2013

<http://www.rannikkoseutu.fi/Uutiset/1194825274051/artikkeli/kerjalaiset+saapuivat+nantaliin.html> Haettu 3.9.2013

Rom po drom (2010) Rom po drom-projektin loppuraportti 14.6.2010. Rom po drom ohjausryhmän käisttelyyn. Helsingin diakonissalaitos.

[http://sakasti.ev1.fi/sakasti.nsf/0/C762AF35EC7E0832C225770500289478/\\$FILE/2010-42%20-liite.pdf](http://sakasti.ev1.fi/sakasti.nsf/0/C762AF35EC7E0832C225770500289478/$FILE/2010-42%20-liite.pdf) Haettu 12.1.2011.

Savon sanomat 2.2.2011

<http://www.savonsanomat.fi/uutiset/kotimaa/kerjaamiskieltoa-ei-tule-ainakaan-ennen-kesaa/1032993> Haettu 7.10.2013.

Savon sanomat 19.7.2013

<http://www.savonsanomat.fi/uutiset/kotimaa/kerjalaiset-kiersivat-koputtelemassa-autoihin/1354668> Haettu 3.9.2013

Suomen kuvalehti 30.8.2011 <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/kalasadaman-romanileiri-tyhjennettiin-eurooppa-haluaa-romanit-pois-silmistaan> Haettu 3.9.2013.

Vapaa liikkuvuus- verkoston Internet-sivu www.vapaaliikkuvuus.net. Haettu 8.1.2011.

YK Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/fin.pdf Haettu 20.9.2013

Yle 25.11.2010 http://yle.fi/uutiset/romanit_passitetaan_takaisin_kotimaihinsa/5676636
Haettu 3.9.2013

Yle 20.3.2013

[http://yle.fi/uutiset/hirundo_ratkeilee_liitoksistaan -
liikkuvan vaen auttamiseen kaivataan lisää rahaa tilaa ja vakea/6546677](http://yle.fi/uutiset/hirundo_ratkeilee_liitoksistaan_-_liikkuvan_vaen_auttamiseen_kaivataan_lisaa_rahaa_tilaa_ja_vakea/6546677) Haettu 3.9.2013

Yle 15.7.2013

http://yle.fi/uutiset/poliisi_romanikerjalaiset_eivat_ole_ihmiskaupan_uhreja/6734147
Haettu 3.9.2013.

Eduskuntakeskustelu:

Kirjallinen kysymys 500/2009 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_500_2009_p.shtml Haettu 19.1.2011.

Kirjallinen kysymys 529/2009 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_529_2009_p.shtml Haettu 19.1.2011.

Kirjallinen kysymys 232/2012vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_232_2012_p.shtml Haettu 7.9.2013.

Kirjallinen kysymys 539/2013vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_539_2012_p.shtml Haettu 7.9.2013.

Kirjallinen kysymys 522/2013vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_522_2013_p.shtml Haettu 7.9.2013.

Lakialoite 24/2010 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/la_24_2010_p.shtml Haettu 19.1.2011.

Täysistunnon pöytäkirja PTK 45/2010 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/skt_45_2010_78_p.shtml Haettu 19.1.2011

Täysistunnon pöytäkirja PTK 4/2008 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/skt_4_2008_7_p.shtml Haettu
19.1.2011.